

T.C
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN MİZAH TARZLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz ÖZKAYA ERTÜRK

ÇANAKKALE
MAYIS, 2020

T.C
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları

Deniz ÖZKAYA ERTÜRK
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Elmaziye TÖRE TEMİZ

Çanakkale

Mayıs, 2020

Önsöz/ Teşekkür

Bu çalışma, ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Hazırlamış olduğum bu yüksek lisans tezinin her aşamasında benden yardımını esirgemeyen, sabırla yol gösteren; mesleki ve insani değerlerime katkı sunan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Elmaziye TÖRE TEMİZ'e teşekkürlerimi sunuyorum. Bana inanan ve motive eden yüksek lisans arkadaşım Fatma GÜVEN'e teşekkürlerimi sunuyorum. Hayatım boyunca beni sürekli destekleyen, her zaman yanımda olan anneme, babama ve kız kardeşim Duygu ÖZKAYA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bunun yanında yüksek lisans eğitimime başladığım günden bu yana sabır ve anlayışları ile hep yanımda olan, benimle her türlü sevinci ve sıkıntıyı paylaşan, çalışmalarımı sağlıklı bir şekilde sürdürebilmem için her türlü ortamı sağlayan değerli eşim Murat'a, kızım Deniz'e ve oğullarım Ege ve Özgür'e sonsuz teşekkür ederim.

Çanakkale, 2020

Deniz ÖZKAYA ERTÜRK

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları

Deniz ÖZKAYA ERTÜRK

Özet

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları cinsiyet, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kültürlenme çevresi, sosyal medyada geçirdiği zaman değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmanın evreni 2019-2020 eğitim öğretim yılında Çanakkale ili Merkez ilçesinde yer alan Millî Eğitim Bakanlığına bağlı devlete bağlı tüm ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise basit seçkisiz örnekleme tekniği ile seçilen, ortaöğretim kurumlarına devam eden toplam 635 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada veri toplamak amacıyla Martin vd. (2003) tarafından geliştirilen Türkçe uyarlaması Yerlikaya (2003) tarafından yapılan Mizah Tarzları Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarını belirlemek amacıyla betimsel yaklaşımlardan biri olan genel tarama metodu kullanılmıştır. SPSS 25 kullanılarak verilerin analizinde; frekans, standart sapma, normallik testi; non-parametrik testlerden Mann Whitney U testi ve Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının incelendiği bu araştırmada; katılımcı mizah alt boyutunun ve kendini geliştirici mizah alt boyutunun yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte saldırgan ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarının ise düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. Mizah tarzları ile cinsiyet, sınıf, sosyal medyada geçirilen süre değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve kültürlenme çevresi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim, Mizah Tarzları, Ergen, Z Kuşağı

Sense of Humor of Secondary School Students

Deniz ÖZKAYA ERTÜRK

Abstract

In this study, the humor styles of secondary school students were analyzed in terms of gender, class, mother's educational status, father's educational status, cultural environment, and time spent on social media. The population of the research is the students who are educated in all secondary schools affiliated to the Ministry of National Education in the central district of Çanakkale in the 2019-2020 academic year. The sample of the study is consisted of 635 students continuing to secondary school chosen simple random sampling technique.

To collect data in the research, the Humor Styles Scale developed by Martin et al. (2003) and adapted to Turkish version by Yerlikaya (2003), and Personal Information Form prepared by the researcher were used.

In this research, general screening method, one of the descriptive approaches, was used to determine the humor styles of secondary school students. In the analysis of data using SPSS 25; frequency, standard deviation, normality test; Mann Whitney U and Kruskal Wallis-H tests that are among the non-parametric tests were applied.

In this research examining the humor styles of secondary school students participating in the research; it was determined that the sub-dimension of affiliative and self-enhancing humor of participants are at a high level. However, the aggressive and self-defeating humor the sub-dimensions were found to be low. A significant difference was found between humor styles and the variables of gender, class, and time spent on social media. According to the results of the research, no significant difference was found with respect to the variables of mother's and father's educations and cultural environment.

Key words: Secondary School, Sense of Humor, Adolescent, Generation Z

İçindekiler

Önsöz	i
Özet	ii
Abstract.....	iii
İçindekiler.....	iv
Tablolar Listesi.....	vi
Kısaltmalar Listesi.....	viii
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	6
Araştırmanın Önemi	6
Araştırmanın Kapsamı.....	7
Tanımlar	8
Alanyazın.....	9
Türkiye’de yapılan çalışmalar.....	9
Yurt dışında yapılan çalışmalar.....	12
Bölüm II: Kuramsal Çerçeve.....	14
Mizah ve Mizah Duygusu.....	14
Mizah Türleri.....	16
Komedi.....	17
Hiciv (Taşlama).....	18
Fıkra.....	18
Espri.....	19
Alay.....	19
İroni.....	19

Şaka (Latife).....	20
Mizah Kuramları.....	20
Üstünlük kuramları.....	21
Rahatlama kuramları.....	22
Uyumsuzluk kuramları.....	23
Mizah Tarzları.....	23
Kendini geliştirici mizah.....	24
Katılımcı mizah.....	25
Saldırgan mizah.....	25
Kendini yıkıcı mizah.....	26
Mizahın Olumlu ve Olumsuz Yanları.....	26
Bölüm III: Yöntem.....	29
Araştırmanın Modeli.....	29
Evren ve Örneklem.....	29
Veri Toplama Araçları.....	34
Verilerin Toplanması ve Analizi.....	37
Verilerin Çözümlemesi.....	37
Bölüm IV: Bulgular	39
Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	39
Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	41
Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular.....	50
Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	54
Tartışma.....	54
Sonuç.....	57
Öneriler.....	58

Araştırmacılara yönelik öneriler.....	58
Uygulayıcılara yönelik öneriler.....	58
Kaynakça.....	59
Ekler.....	68
Ek A Mizah Tarzları Ölçeği.....	68
Ek B Kişisel Bilgi Formu.....	70
Ek C İzin Onayı.....	72
Ek D Ölçek Kullanım İzni.....	73
Özgeçmiş.....	74

Tablolar Listesi

Tablo No	Başlık	Sayfa
1.	Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	31
2.	Öğrencinin En Uzun Süre İkamet Ettiği Yerleşim Birimine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	32
3.	Anne Eğitim Durumunun Frekans ve Yüzde Değerleri.....	32
4.	Baba Eğitim Durumunun Frekans ve Yüzde Değerleri.....	33
5.	Sosyal Medyada Günlük Geçirdikleri Zamanın Frekans ve Yüzde Değerleri.....	34
6.	Mizah Tarzları Ölçeği Alt Boyutlarının Madde Sayıları ve Madde Numaraları.....	35
7.	Cronbach Alfa İç Tutarlılık Güvenilirlik Katsayıları.....	36
8.	Öğrencilerin Mizah Tarzları Düzeylerinin Değerlendirilmesinde Esas Alınan Aritmetik Ortalama Tablosu.....	37
9.	Mizah Tarzları Ölçeği Alt Boyutları Açısından Normallik Testi Sonuçları.....	38
10.	Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğinden Aldıkları Mod, Medyan ve Standart Sapma Puanları ve Katılımcı Sayıları.....	39
11.	Mizah Tarzları Ölçeğindeki Maddelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Tablosu	40
12.	Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Mann- Whitney U Testi Sonuçları.....	42
13.	Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Sınıf Değişkenine Göre	44
14.	Ortaöğretim Öğrencilerinin Katılımcı Mizah ve Saldırgan Mizah Alt Boyutlarına İlişkin Verilerin Sınıf Değişkenine Göre Mann Whitney U Sonuçları.....	45

15. Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları.....	46
16. Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği Katılımcı Mizah Alt Boyutuna İlişkin Verilerin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları...	48
17. Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Kültürlenme Çevresi Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları.....	49
18. Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Günlük Sosyal Medya Aktivite Süresi Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları.....	50
19. Ortaöğretim Öğrencilerinin Katılımcı Mizah Alt Boyutlarına İlişkin Verilerin Sosyal Medya Aktivite Süresine Göre Mann Whitney U Sonuçları.....	51

Kısaltmalar Listesi

MTÖ: Mizah Tarzları Ölçeği

KM: Katılımcı Mizah

KGM: Kendini Geliştirici Mizah

SM: Saldırgan Mizah

KYM: Kendini Yıkıcı Mizah

S.O.: Sıra Ortalama

Bölüm I: Giriş

Bu bölümde araştırmanın problemi, önemi, amacı, sınırlılıkları, varsayımları, araştırmada kullanılan kavramlar ve alan yazında yer alan çalışmalar açıklanmıştır.

Problem Durumu

Araştırmacılar tarafından çeşitli boyutlarıyla incelenen mizah halen farklı bakış açılarıyla ele alınan bir çalışma konusu olmaktadır. Mizah duygusu, bir kişinin çevresinde var olan komik herhangi bir şeyi görebilme, algılayabilme ve bunu karşısındakilere anlatabilme ve aynı zamanda çevresinde olup komik olmayan içeriğe de komik anlamlar yükleme yeteneğidir. Kişinin komik bulduğu şeylerin türü, mizahı kendine göre yaşayış ve ifade edişi, günlük yaşamda verdiği mizah tepkilerinin fazlalığı kişisel farklılıklarındandır (Ruch, 1998). Mizah duygusu insanın doğasında doğuştan itibaren vardır. Bu duygu zamanla evrilerek gelişebilmektedir. İnsanın varoluşundan kaynaklı güzel özelliklerinden birisi de yaşadığı tüm olumsuz deneyimlere rağmen gülebilmesidir. Mizah, kişinin sosyal çevresiyle iletişime geçtiğinde ortamda olumlu bir hava oluşturmak, insanları güldürmek hem eğlendirmek hem de eğlenmek için kullanılan bir iletişim biçimidir (Uysal,2019). Kişiler içinde buldukları sıkıntılarını, üzüntülerini; hayata karşı eleştirilerini, tenkitlerini; mutluluk ve sevinçlerini çoğu zaman mizah yoluyla karşısındakilere iletirler. Bu durumda mizah duyguların boşalma kanalıdır (Özünlü,1999).

Mizahın insanda birçok fizyolojik değişime sebep olduğu tıbbi olarak yapılan birçok araştırma sonuçları ile desteklenmektedir. Gülmenin bağışıklık sitemini güçlendirdiği ve beynin iki bölgesini de etkin hale getirerek beyin fonksiyonlarını arttırdığı, kasları gevşetip stres hormonlarının düzeyini azalttığı bilinmektedir. (Ripoll ve Casodo,2010). Martin ve Lefcourt (1983), mizahın, stresli yaşantıların neden olduğu zararlı etkileri azaltmadaki rolünü incelemek yaptıkları araştırmada mizahın stresi azalttığı yönünde sonuçlar bulduklarını ifade etmişlerdir.

Mizah olayların çok farklı açılardan görülebileceğini gösterme gücüne de sahiptir. İnsanların sorunlarını çözmesine, hayata farklı gözle bakmasına, diğer insanlarla daha iyi bir iletişim kurmasına yardımcı olur. Mizahın bireylerin yaşama sevincine, onların duyarlılıklarına, empati kurma ve yaşamı çok boyutlu algılayma özelliklerine olumlu etkisi olduğu da bilinmektedir (Savaş, 2014). Mizah, çocukların entelektüel, sosyal, duygusal, bilişsel ve kişilik gelişimlerini kolaylaştırma, sosyal çevre edinmede güçlü bir rol oynadığı için de önerilmektedir. McGhee (2002) yaptığı çalışmada, erken çocukluk yaşlarında mizah duygusu ile tanışan çocukların, daha konuşkan oldukları, çevreleriyle etkileşim halinde oldukları ve dil gelişimlerinin daha iyi olması sebebiyle güçlü sosyal ilişkiler içinde oldukları sonucuna varmıştır (McGhee, 2002'den akt. Akın 2015). Mizah duygusunun doğuştan olmakla birlikte, gelişmesinde etkileşilen sosyal çevrenin de rolü olduğu ve zaman içinde farklı yaş gruplarında farklı algılanma tarzına sahip olduğu gözlenmektedir. Ebeveynlerin mizah duygusunu dışa vuruş tarzıyla çocuklarının bu duyguyu gösterme şekilleri farklı olabilmektedir.

Orta öğretimde öğrenim görmekte olan öğrenciler ergenlik veya asıl gençlik dönemini yaşamaktadırlar. Ergenlik döneminde bireyin vücudu, zihni, kabiliyetleri ve kişiler arası ilişkileri değişmektedir (Akyol,2011). Ergenler fiziksel görüntüsüne odaklı, akılcı olmaktan çok duygusal, yetişkinlere ve kurallara muhalif bir yaklaşım tarzı içindedirler. Ergenlik aynı zamanda hayranlıkların ve tutkunlukların bol olduğu, soyut kavramların daha iyi anlaşılıp kullanılmaya başlandığı, tutarsız davranışların ayırt edilip tartışmaktan ve eleştirmekten çekinilmediği bir dönemdir. Ergenler bulunulan sosyal ortamlarda hem hemcinslerine hem de karşı cinse kendilerini gösterme eğilimine sahiptirler. Giyim kuşamlarından, konuşmalarına, beden dillerine harcama ve tüketim alışkanlıklarına kadar arkadaş ve popüler kültürün etkisi altındadırlar (Atalay,1986). Öğrenciler ergenlik dönemine girmiş olarak başladıkları orta öğretim kurumlarından bir genç birey olarak mezun olmaktadır. Orta öğretimde geçirilen dört yıllık sürede çocuksu mizah anlayışları da değişmekte, soyut düşünebilmenin başlaması ile

mizah kapsamında sözel ve görsel semboller üzerinden mizah tarzları çeşitlenmektedir. Bir değişme ve gelişme olarak değerlendirilebilecek bu çeşitlenmede popüler kültürün etkisinin çok olduğu söylenebilir.

Popüler kültür kitle haberleşme araçlarının yaydığı yaşam tarzını ifade etmektedir. Kitle haberleşme araçlarının etkisinin 21.yüzyılda daha çok olduğu söylenebilir. Çünkü teknolojik yenilikler haberleşme alanında başka alanlara göre daha çok ve hızlı yaşanmaktadır. Çevrimiçi (internet) ulaşım cep telefonları üzerinde seyyar (mobil) olarak her yerdedir. Bu yenilik ve değişmelerin en yakın takipçisi ise bireyselleşme arayışı içinde olan genç kuşaklardır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre kuşak; yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğudur. Toplum bilim açısından ise yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon olarak açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Kuşaklar yetiştirme tarzları ve içerisinde buldukları ortam değişikliklerinden kaynaklanan farklılıklara sahiptirler (Yüksekbilgili ,2015). 1964-1979 yılları arasında dünyaya gelen kişilerden oluşan kuşağa X kuşağı,1980- 1999 yılları arasında doğan kuşağa Y kuşağı, 2000 yılından sonra doğan kuşağa Z kuşağı denilmektedir (Bayhan, 2014). X kuşağı, dijital dünyada doğmayan ve teknolojinin gelişimi içinde yer alan; Y ve Z kuşakları teknolojinin içine doğan ve yaşam biçimleri olan kuşaklardır. Z kuşağı sanal dünyada gözünü açan, günlük yaşamlarında interneti çok iyi kullanan, sosyal ağlarda üyelikleri olan bir kuşaktır (Çetin ve Karalar, 2016). Bilgisayar, akıllı telefon, oyun konsolu, ipad, mp3 çalar ve internetle iç içe olan bu kuşak okuma, izleme, konuşabilme eylemlerini aynı anda yapabilmektedir. Z kuşağı kendini ifade etmeyi sever ve interneti sosyalleşme aracı olarak görmektedir (Metin ve Kızıldağ, 2017). Bu kuşaklar arasında mizah anlayışları ve tarzları da birbirinden farklıdır. Z kuşağı kendisinin öğretmen olmayı ve doğru bilgiye nasıl ulaşacağını bilen bir kuşak olarak ve de öğrenme ile eğlenceyi birlikte yaşayan bir kuşak olarak değerlendirilmektedir. Şüphesiz çağın özellikleri

gereği Z kuşağı için eğlence sosyal medya kaynaklıdır. Araştırmalarda Türkiye’de gençlerin sosyal medyayı çok etkin kullandığı ve internet ortamında günde ortalama 2 saat 13 dakika geçirdikleri yer almaktadır (RTÜK, 2019). Bu durumu teknoloji bağımlılığı çerçevesinde değerlendirenler de vardır (Cengizhan,2005; Dinç, 2015). Teknolojinin gelişmesi, internetin yoğun kullanımı, Z kuşağının interneti çok iyi kullanması mizahı da internete taşımıştır. Gençler yeni mizah tarzını kendi kelimeleri ve dünya algılarıyla şekillendirmektedirler (Karahisar, 2015).

Türkiye İstatistik Kurumu 2019 yılı verilerine göre akıllı telefon sahibi olan kişilerin oranı %98.7 ve internet kullanan genç nüfusun oranı ise %90.8 olarak verilmiştir (TUİK,2019). Genç nüfus erişimin daha kolay olduğu online mizah platformlarında daha fazla vakit geçirmektedir (Yegen,2015). Teknoloji ve tüketim merkezli yaşam tarzını pompalayan popüler kültür bireyi, somut sosyal ortamlardan daha çok sanal ortamlar üzerinden etki altına almaktadır. İnternette çok sık vakit geçiren ergenlerin yaratıcı tarafı da gelişmektedir. İzledikleri ve okuduklarının etkisi altında kalan gençler kendi ürünlerini ortaya koymak istemektedirler (Tuncer,2001). Ebeveynlerden, öğretmenlerden farklı olma, bireyselleşme arayışı içinde olan genç kuşağın mizah tarzlarının da farklı olması doğal bir sonuçtur. Teknolojik ürünlerle oyuncak olarak tanışan ve adeta onlarla büyüyen bir kuşağın, genel olarak davranışları, kişiliği bu araçların sunduğu sanal dünyanın etkisindedir denilebilir. Esasen gençlik döneminde bireylerin davranış gelişiminde etkisi en çok hissedilen etkileşilen arkadaş/akran çevresi ve televizyon internet gibi teknolojik unsurlardır. Bir öğretmen olan araştırmacı gerek sınıf gerek sınıf dışı ve okul dışı ortamlarda ergenlerin konuşmalarında, şakalaşmalarında, birbirlerine hitaplarında, eleştirilerinde popüler kültürün etkisini gözlemlemektedir. Bireyi bilişsel yönden geliştirmek ve hazır bilgiyi aktarmak amaçlı bir eğitim anlayışı çağ dışı kabul edilmektedir. Eğitim bireyi bilişsel, duygusal, ahlaki, dilsel, kişilik vb. tüm yönlerden geliştirme ve destekleme anlayışına sahiptir. Eğitim bireyin hem

uyumlu hem başarılı hem de mutlu olmasını hedeflemektedir. Açık bir sistem olan sınıf ortamında etkili bir iletişim süreci oluşturmada, öğrenmeyi kolaylaştırmada, öğrencileri derse güdülemede, kullanılacak pekiştiricilerde öğrencilerin mizah anlayışının dikkate alınması öğrenme atmosferini olumlu etkileyecektir. Sosyal ilişki için bir araç olan iletişimde ortak kelimeler, görseller iletişimi daha etkili kılacaktır. Buna aynı dili konuşma denilebilir. İletişimde mizahı kullanma birey için bir tür hayatla başa çıkma stratejisidir (Çetin,2017). Bazen arkadaş ortamında dikkat çekmek için bazense gerilen iletişimi yumuşatmak için mizahın işe yaradığının farkında olan ergenler, bu stratejiyi çok iyi kullanmaktadırlar (Bayraktaroğlu,2016). Öğretmenler, okul yöneticileri yaş dönemi itibarıyla farklı kuşağın temsilcileri olup, mizah anlayışları (sözel, şekilsel ve bedense jest mimikler dahil) da farklıdır. Araştırmacı sınıf yönetiminde yaşanan bazı gerginliklerin kuşak farkından kaynaklandığı kanaatindedir. Öğrenciler, öğretmenlerinin ender de olsa veya kazara kendi dünyalarındaki bir oyun, bir karakter adını kullandığını, benzetme yaptığını duyduklarında iletişim ortamına dahil oldukları, alıcı duruma geçtiklerini gözlemiştir. Bir iletişim kazası olan yanlış anlaşılmaları azaltma yönünde katı olmayan ve mizahı da içeren esnek bir yaklaşım faydalı olabilir. Eğitim sürecinde öğrencilerini tüm yönleriyle geliştirmede profesyonel davranış sergilemesi gereken öğretmenlerdir. Birine yardımcı olabilmek onu tanımayı gerektirir. Bu durumda açık bir sistem olan okulda ve sınıf ortamında muhatap olunan öğrenci kategorisinin daha iyi tanınmasını kapsamına onun mizah anlayışı da girmektedir. Mizahtan ne anladığını, mizah anlayışının nereden beslendiğini, hangi durumlarda mizaha baş vurduğu ve ne tür mizah anlayışıyla hareket ettiğinin bilinmesi eğitim programlarında kazandırılması öngörülen davranışların kazandırılmasında ve öğretmenlere sınıf içi iletişimde esnek yaklaşım kazandırmada fayda sağlayabilir. Ancak tüm bunların yapılabilmesi konunun bilimsel olarak araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim öğrencilerinin mizah anlayışlarını incelemektir.

Araştırmanın ana amacına paralel olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin mizah düzeyleri
 - a. Katılımcı mizah
 - b. Kendini geliştirici mizah
 - c. Saldırgan mizah
 - d. Kendini yıkıcı mizah boyutlarına göre nedir?
2. Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri demografik özelliklerden
 - a. Cinsiyet,
 - b. Sınıf,
 - c. Anne eğitim durumu,
 - d. Baba eğitim durumu,
 - e. Kültürlenme çevresi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri sosyal aktivite tercihlerinden sosyal medya aktivite süresine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Önemi

Ergenlik döneminde olan ortaöğretim öğrencileri bedensel, duygusal ve sosyal gelişim açısından çevre etkisine en açık olan dönemi yaşamaktadırlar. Çocukluk ve yetişkinlik arası bir geçiş dönemi olan ergenlik beğenilme, dikkat çekmek adına arayışların çok olduğu bir gelişim dönemidir.

Bir duygu çeşidi olarak mizah ergenlik döneminde stresle başa çıkmada, sosyal ilişkileri kuvvetlendirmede, öğrenmenin kalıcı hale gelmesinde, bireyin kendini iyi hissetmesinde önemli bir faktördür. Ergenlik dönemine gelen ortaöğretim öğrencilerinin mizahtan neyi anladıkları, hangi durumlarda bunu bir araç olarak kullandıklarını bilimsel bir şekilde ortaya koymak eğitim ve öğretim alanlarında mizahın daha etkin bir biçimde kullanılmasına yardımcı olacaktır. Ancak hangi mizah tarzının kullanıldığı önemlidir. Mizah tarzlarının her birinin kişide ve çevresinde yarattığı etkiler farklıdır. Bu sebeple öğrencilerin mizah tarzlarını belirlemek önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerini anlamada, kişiliklerini geliştirmede, mesleki ve kişisel rehberlik yapmak için onların mizah anlayışlarını saptamak araştırmaya değer bir konu olarak kabul edilmiştir. Orta öğretim öğrencilerinin mizah tarzları hakkında elde edilecek verilerle:

- 1-Eğitim programcılarında ders içeriklerinde hangi mizah türlerine yer verilebileceği,
- 2-Eğitimde uygulayıcılar olan öğretmenlere sınıf ortamında öğrencilerinin dikkatini derse çekmek ve etkin iletişim kurmada mizahtan faydalanılması konusunda,
- 3-Eğitimde ve ergenlerde mizah konusuyla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara öneriler sunma yoluyla katkı koyması öngörülmektedir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma;

- 1- 2019-2020 eğitim öğretim yılında Çanakkale Merkez ilçede yer alan (merkez ve köy ve özel okullar hariç) toplam 7 devlet ortaöğretim kurumuna devam eden öğrencileri kapsamaktadır.
- 2- 2019-2020 eğitim öğretim yılında Çanakkale Merkez ilçede yer alan toplam 7 devlet ortaöğretim okulundan seçilen toplam 635 öğrenciden elde edilen veriler kapsamında gerçekleştirilmiştir.

3- Araştırmadan elde edilen sonuçlar kullanılan ölçme aracı olan Mizah Tarzları Ölçeği'nden elde edilen veriler kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Tanımlar

Araştırmada yer alan temel kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda belirtilmektedir.

Ergenlik: Sözcük anlamı ile batı literatüründeki “adolescent”ın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Latince’ de büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir. Günümüzde ergenlik bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişim evresi olarak da tanımlanabilmektedir (Şekercioğlu ve Güzeller, 2012).

Mizah: Komik, eğlendiren, hareket veya ifade, kişinin hoşça vakit geçirmesine katkıda bulunan her şey, gülmeyi oluşturan nesne olarak tanımlanmıştır (Yardımcı,2010).

Mizah Duygusu: Bir kimsenin gülünç olan bir şeyi görebilme, algılayabilme ve anlatabilme yeteneği, mizahı yaşayış ya da ifade ediş tarzı ve de günlük hayatında ortaya koyduğu mizahi tepkilerin sıklığı gibi bireysel farklılıklardır (Ruch, 1998).

Mizah Tarzları: Günlük yaşamda mizah kullanımının uyumlu ya da uyumsuz ve içsel ya da kişilerarası oluşuna göre ifade edilebilecek kişisel farklılıkları ifade eden dört farklı tarzıdır. (Martin vd.,2003).

Katılımcı Mizah: Mizahın günlük yaşamda birey tarafından içinde bulunulan sosyal ortamı daha keyifli hale getirmek, başkalarını eğlendirmek için kendiliğinden espri yapmak ve sosyal ilişkileri kolaylaştırmak için kimseye zarar vermeyecek şekilde kullanılması durumudur (Martin vd., 2003).

Kendini Geliştirici Mizah: Mizahın intrapsişik ya da kişisel yönlerini kapsayacak şekilde bireylerin, olumsuz duygulardan kaçınmalarını sağlayan aynı zamanda başkalarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak, yaşamın tutarsızlıklarıyla başa çıkmada, sorunların üzerindeki

bakış açılarını değiştirmede, sağlıklı bir savunma mekanizması oluşturmada kullandıkları mizah türüdür (Martin vd., 2003).

Saldırgan Mizah: Mizahın kişi tarafından kendini üstün görme duygusu ile kişisel ihtiyaçları ve toplulukta bulunan diğer insanları yönlendirmek için başkalarını inciten ve alay edici bir biçimde kullanılmasıdır. (Martin vd., 2003).

Kendini Yıkıcı Mizah: Mizahın kişi tarafından başkalarını eğlendirmek amacıyla kendini küçük düşürmesi, yermesidir (Martin vd., 2003).

Alanyazın

Burada sırasıyla mizah anlayışı ile ilgili Türkiye’de ve dünyada yapılan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Türkiye’de yapılan çalışmalar. Mizah, mizah duygusu ve mizah çeşitleri çerçevesinde birçok farklı disiplinde çalışmalar ortaya konulmaktadır. Burada ulaşıldığı kadarıyla Türkiye’de yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Aydın (1993), mizah duygusu, kontrol odağı ve genelleşmiş başarı beklentisi değişkenlerinin sağlık sorunlarının sıklığını yordamadaki rolü incelenmiştir. Toplam 400 öğrenciye Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği, Genellenmiş Başarı Beklentisi Ölçeği ve Bedensel Rahatsızlık Tarama Ölçeği uygulanmıştır. Ortaöğretim ve üniversite öğrencilerine yapılan bu çalışmada erkek öğrencilerin düşük mizah duygusunun sağlık sorunlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Oral (2004) tarafından hazırlanan ergenlerde bilişsel, sosyal ve psikolojik alanlardaki mizah kullanımını ölçmeyi amaçlayan Ergenlikte Mizah Kullanımı Ölçeği 6-8. sınıflara devam eden toplam 428 denek üzerinde uygulanmıştır. Elde edilen veriler ölçeğin güvenilir olduğunu göstermiştir.

Saltuk (2006), üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarını araştırdığı çalışmasında 759 öğrenciye Mizah Tarzları Ölçeği ve Öznel İyi Oluş Ölçeğini uygulamış bu araştırma sonucunda

üniversite öğrencilerinin mizah tarzları cinsiyet, algılanan kişilik yapısı ve algılanan popülerliğe göre farklılıklar gösterirken; yaşta anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Soyaldın (2007), ortaöğretim öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği ve Mizah Tarzları Ölçeğini 542 öğrenciye uygulamış ve çalışma sonucunda öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasında ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Yerlikaya (2007), lise öğrencilerinin mizah tarzları ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiş 647 öğrenciye Mizah Tarzları Ölçeği ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği uygulamıştır. Bulgular mizah tarzları ve başa çıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Yerlikaya (2009), üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algıladıkları stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmak için 409 üniversite öğrencisinin katıldığı bir araştırma yapmıştır. Sonuçlar mizah tarzlarının bireyin stres verici yaşam olaylarından daha az olumsuz etkilenmesine yardımcı olduğu iddiasını desteklememiştir. Sağlıksız mizah tarzı olan saldırgan ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarında erkek öğrencilerin aldıkları puanların kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bacanlı, İlhan ve Güngör tarafından 2012 yılında İlişkisel Mizah Envanteri Türkçeye uyarlanmıştır. Veriler 206 evli bireyden toplanmıştır. İlişkisel Mizah Envanterinin uyum geçerliğini test etmek için Mizah Tarzları Ölçeği ve Çift Uyumu Ölçeği kullanılmıştır. Bu çalışmada İlişkisel Mizah Envanteri bazı psikometrik özellikleri açısından incelenmiş, bulgular aracın kullanılabilir olduğunu göstermiştir.

Akın ve Bilgin (2015) tarafından Ho, Chik ve Chan (2012) tarafından geliştirilen Çocuklar için Çok Boyutlu Mizah Anlayışı Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır. Araştırma verileri 286 ortaokul öğrencisinden toplanmıştır. Türkçe formunun güvenilirlik katsayısının yüksek ve

orijinal formun güvenilirlik katsayısına yakın bulunması güvenilirliğin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

Oktuğ, Turgut ve Ünal (2018) tarafından İşyerinde Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır. Hizmet sektöründe çalışan 403 beyaz yakalı çalışandan veri toplanmıştır. Araştırma kapsamında, İşyerinde Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği'nin, faktör ve ölçüt geçerliliği bulunan, ayırt edici gücü yüksek, güvenilir bir ölçme aracı olduğu ortaya konmuştur.

Erdoğan (2018), okul rehber öğretmenlerinin kullandıkları mizah tarzlarına göre duygu yönetim becerilerini ve psikolojik iyi oluşlarını incelerken Mizah Tarzları Ölçeği ve Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeğini 150 rehber öğretmene uygulamış, sonuç olarak iki olumlu mizah tarzı olan katılımcı ve kendini geliştirici mizah tarzlarına sahip olduklarını göstermiştir.

Karataş ve Karabudak (2019) tarafından Okul Çocukları İçin Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği Türkçeye uyarlanmıştır. Metodolojik, tanımlayıcı ve korelasyonel tipte olan bu araştırmanın örneklemini, 6-12 yaş grubunda olan, Türkiye'nin batısında bulunan iki ilköğretim okuluna kayıtlı olan 210 öğrenci oluşturmuştur. Veriler "Kişisel Bilgi Formu" ve "Okul Çocukları için Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği" ile yüz yüze görüşme yapılarak toplanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik sonuçlarının yeterli düzeyde olduğu ve Türkiye'de kullanılabileceği görülmektedir.

Aktepe (2019), lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeyleri ile mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya katılan 402 öğrenciye Bilişsel Esneklik Ölçeği ve Mizah Tarzları Ölçeği uygulanmıştır. Lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeyleri ile katılımcı mizah ve kendini geliştirici mizah tarzları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; bilişsel esneklik düzeyleri ile saldırgan mizah tarzları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan çalışmada sağlıklı mizah tarzlarında olan katılımcı mizah tarzının kız öğrenciler için anlamlı bir düzeyde farklılaştığı görülürken, sağlıksız mizah

tarzları olan saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizahın erkek öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Baş (2019) yaptığı çalışmada, ergenlerin sahip olduğu değerler ile öz-anlayış ve mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 563 lise öğrencisi ile yapılan çalışmada “İnsani Değerler Ölçeği”, “Öz-Anlayış Ölçeği” ve “Mizah Tarzları Ölçeği” kullanılmıştır. Ergenlerin sahip oldukları değer ile mizah tarzları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Yüksel (2019), spor yapan ve yapamayan üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarını incelemiştir. 191 lisans öğrencisiyle yapılan çalışmada Sosyodemografik Bilgi Formu ve Mizah Tarzları Ölçeği kullanılmıştır. Mizah tarzları cinsiyete göre farklılaşmadığı ve düzenli spor yapan ve yapmayan öğrencilerin kullandıkları mizah tarzlarının değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Profesyonel olarak bir sporla ilgilenmenin mizah tarzları üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmamıştır.

Mizahla ilgili birçok ölçeğin Türkçeye uyarlandığı ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının sonucunda Türkiye’de uygulanmasında bir sıkıntı olmadığı görülmüştür. Türkiye’de yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeni açısından farklı sonuçlar elde edilmiştir. Yüksel (2019) tarafından yapılan çalışmada mizah tarzlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, Yerlikaya (2009) ve Aktepe (2019) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu ve mizah tarzları ölçeğinin sağlıklı iki boyutunun erkek öğrenciler tarafından daha sık kullanıldığı görülmüştür.

Yurtdışında yapılan çalışmalar. Martin ve Lefcourt ‘ın 1983 yılında yaptıkları çalışmada 56 üniversite öğrencisine Yaşam Olayları Ölçeği, Duygu Durum Profilleri Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Duygusu Ölçeği ve Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği uygulamışlardır. Mizah duygusunun stresli ortamların kişilik üzerindeki zararlı etkisini azalttığını ve mizahın stresi engellemede tampon görevi gördüğünü söylemektedirler.

Kuiper, Martin ve Dance (1992) mizah duygusu ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında mizah ile pozitif yaşam kalitesi arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Stresli olaylar karşısında mizah yönü yüksek olan bireylerin olumlu tepkiler gösterdikleri görülürken, mizah yönü düşük olan bireylerin daha az olumlu tepki gösterdikleri görülmüştür.

Erickson ve Feldstein (2007) tarafından ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada, mizah tarzları ile sorunlar ile baş etme arasındaki ilişki incelenmiş ve arada pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca yapılan bu araştırmada cinsiyet değişkenine göre mizah tarzlarının değişiklik göstermediğini tespit etmişlerdir.

Ford vd. (2014) dört kişilik özelliği ile mizah tarzları ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Dışadönüklük, benlik saygısı, iyimserlik, denetim odağı özelliklerine sahip olan bireylerin mizahın olumlu tarafı olan katılımcı ve kendini geliştirici mizahı kullandıkları ve mutlu bireyler oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bölüm II: Kuramsal Çerçeve

Bu başlık altında ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının incelenmesi konusunun dayandırıldığı kuramsal çerçeve açıklanmaya çalışılmıştır.

Mizah ve Mizah Duygusu

Dünyada olup biten olaylara insanların gösterdiği tepkiler birbirinden farklıdır. Bu tepkiler kişi, olay, zaman değişkenlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Aynı olay karşısında, gülen, ağlayan, sinirlenen insanlarla karşılaşmak mümkündür. Bu farklı tepkiler kişinin, bireysel özelliklerine, bulunduğu ortama, geçmiş yaşantılarına, içinde yaşadığı toplumun gelenek ve göreneklerine göre değişebilmektedir.

Bebeklerin ilk sosyal davranışları ağlamak ve gülmektir. Reflekslere bağlı olan gülmeye, zaman içerisinde bebeklerin duyguları geliştikçe mizah anlayışının gelişmesine sebep olur. Bebekler ve çocuklar biz yetişkinlerden daha fazla gülerler. Toplulukta bir olaya beraber gülmek ben de bu topluluğun bir üyesiyim demenin farklı bir biçimidir.

Mizah hayatın güldüren yönünü açığa çıkaran, resim, karikatür, yazı ve konuşma sanatıdır. Gelişen teknoloji ve yaşam koşulları, farklı mizah çeşitlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 2000’li yılların teknolojik araçları üzerinden bunlara, stand up showlar, kısa videolar, capsler vb. eklenmiştir. Mizah, tarih boyunca birçok disiplin tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Mizah konusunda çok sayıda araştırma yapılmış, bu konuya çok sayıda filozof, düşünür ve bilim insanı tarafından bir tanım getirilmeye çalışılmıştır. Platon, Aristoteles, Descartes, Kant, Schopenhauer, Spencer, Hobbes, Bergson, Darwin, Piaget, Twain ve Freud gibi düşünürler ve bilim insanları mizah kavramını tanımlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır (Yardımcı,2010). Mizah kavramı teknolojinin de hayatımıza girmesiyle beraber tanımını genişleten bir kavram olmuştur.

Arapça *mzh* kökünden gelen *mizāh* مزاح “şaka, şaka yapma” sözcüğünden alıntıdır. Köken olarak incelendiğinde Arapça olan mizah kelimesi, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik

Lügat “ta mizah şaka, latife, eğlenceli olarak tanımlanmaktadır (Develioğlu, 2007). Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “gülmece “anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr). Gülmece ise gerçeğin güldürücü yanlarını ortaya koyan edebiyat türü, ironi eğlendirme, güldürme ve bir kimsenin davranışına incitmeden takılma amacını güden ince alay, mizah, humor olarak tanımlanmıştır (Parlatır vd., 1994). Türkçeye Arapçadan "gülmece" olarak geçen "mizah" kelimesinin karakter anlamına gelen mizaç ile benzerliği antikçağdan bu yana yüzyıllar boyunca süregelmiştir (Özünü, 1999).

“Humor” kelimesi, Latince “sıvı, likit” anlamına gelen “humorem” teriminden gelmektedir. Bu terim, tıbbın babası olarak kabul edilen Hipokrat başta olmak üzere Yunan ve Romalı hekimler tarafından yüzyıllar boyunca vücut sıvılarını tanımlamak için kullanılmıştır. Bu dört sıvı; sarı sıvı, siyah sıvı, kan ve balgamdır. Roma’da yaşayan Yunan Doktor Galen bu dört sıvının belirli psikolojik niteliklere sahip olduğu fikrini ortaya atmıştır (Martin,2007). İnanışa göre bunlar; öfke, melankoli, güven, duyarsızlık ve saygı eğilimlerini oluşturmaktadır. Böylece “humor” terimi, ruhsal durumla ilgili çağrışımları da akla getirmeye başlamıştır. Bu inanış kendisini Orta Çağ ve Rönesans’a kadar sürdürmektedir (Health, 1998’den akt. Yardımcı, 2010). Bu anlayışa dayanarak vücut sıvısı dengeli olan insanların mizah duyguları yüksek, sağlıklı insanlar olduğu düşünülmüştür (Kılınç,2008).

Batı dillerinden İngilizce ve Fransızcada mizah kavramı, humour sözcüğü ile karşılanmaktadır. İngilizler, Fransızca “mizaç, tabiat, huy” anlamına gelen humeur’u homour’a çevirmişler ve bu kelime İngiltere’de “ruhsal bir neşe durumu ve şaka” anlamlarında kullanılmıştır (Şenyapılı, 1995).

Bugüne kadar pek çok düşünür, mizahın ne olduğu konusunda açıklamalarda bulunmaya çalışmışlar, ancak bir anlaşmaya varamamışlardır. Çünkü mizah, toplumlara, sınıflara, uluslara hatta kişilere göre ayrılıklar gösteren bir kavramdır. Bu durum mizahın çok tanımının yapılmasını haklı çıkarmaktadır. Çünkü herkes kendi anlayacağı mizahı

tanımlamaktadır (Nesin, 1973). Yine benzer şekilde mizah tanım olarak beklenmedik zamanda, beklenmedik şekilde ortaya çıkan eleştirel bir tepki türüdür (Oral,1998). Edebiyat terimi olarak mizah, gülmece ve alay anlamlarında da sıkça kullanılmaktadır (Aytaç, 2011).

Müslüman yazarlardan el-Askeri, ‘el-Furük el-Lugeviye’ adlı eserinde, mizahı, ‘bir şeyin gerçek karakterinin zarar vermek amacı gütmeyen yanlış temsili’ olarak tanımlanmaktadır (Usta, 2005). Divan-ü Lügat it Türk’te Kaşgarlı Mahmut "mizah" anlamına gelen "Külüt" sözcüğünü kullanmıştır. Bunun anlamı ise "halk arasında gülünç nesne”dir. Zamanla bu "külüt", "gülüt" olarak dilimize geçmiştir (Kar, 2004’ten akt. Kılınç, 2008).

Mizah toplumlar için önemli ve faydalı bir sosyal araçtır. Mizahın evrensel bir özelliği olduğu kabul edilmektedir ve her kültürde geçmişten gelecek pozitif etkilerini insan yaşamında göstermektedir. Toplumların geçmişten getirerek biriktirdikleri, gelenek ve görenekler, yaşam tarzları, tarihleri gibi manevi değerleri arasında mizah da vardır ve önemli bir yere sahiptir. Türk toplumu için, Karagözle Hacivat, Nasrettin Hoca gibi mizah ustaları ve mizah oyunları (Orta oyunu, meddah, köy seyirlik oyunları gibi), günümüzde olduğu gibi yüzyıllardır değerini korumaya devam etmektedir (Uğur, 2007; Türkmen ve Fedakar, 2009)

Mizah Türleri

Mizahın değişik türlerde oluşu, farklı toplumların farklı kültürlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşam koşulları birbirine benzeyen toplumların halkları birbirlerinin mizahını daha kolay anlamaktadır (Nesin, 1973). İnsanlar çok farklı durumlara gülebirlirler. Aynı olay karşısında bazı insanlar kahkahayla gülerken, sadece gülümsemeyi tercih eden hatta hiç gülmeyen insanlarla karşılaşmak mümkündür. Bunun sebebi biraz da insanların farklı mizah tarzlarından kaynaklanmaktadır.

Mizah kavramının içinde; güldürmek, eğlendirmek kadar alay etmek, iğnelemek, yermek, bam teline basmak da vardır. Mizah kavramı, yergi ve taşlamayı da içine alacak şekilde geniş kapsamlı olarak düşünülmelidir. Bunun için mizah, edebiyatımızın zenginlik derecesini

ifade eden, aralarında anlam farkı olmasına rağmen dilimizde geçmişte ve bugün kullanılan: şaka, alay, fıkra, latife, nükte, hiciv kelimeleri mizah kavramının içinde değerlendirilmiştir” (Güvemli, 1949). Öngören’e göre de mizah türleri sırasıyla; latife, şaka, nükte, iğne, taş, hiciv, alay, halt gibi biçimleri; matrak, dalga, gırgır, curcuna gibi mizahi durumları belirtmek amacıyla kullanılmıştır (Öngören, 1973). Ayrıca geleneksel olarak iyi bilinen orta oyunu, meddahlık, gölge oyunu, kukla oyunu gibi konusu mizah olan oyunlar da mizah türleri arasında yer almaktadır.

Günlük hayatta karşılaşılan, bir başka deyişle kullanılan başlıca mizah türleri şunlardır:

- Komedi
- Hiciv (Taşlama)
- Fıkra
- Espri
- Alay
- İroni
- Şaka (Latife)

Komedi. Komedyaya, nazım ya da nesir şeklinde yazılmış ve amacı seyirciyi güldürmek olan tiyatro türüdür. Bu tiyatro türünde, kişiler gülünç durumlara sokulur, çağın örf ve adetleriyle ya da insanın kusurlarıyla alay edilir. Komedyanın alanı klasik teknik ve üsluplarla yazılmış olanlardan kaba farslara, soytarıca oyunlara, tuluata ve modern skeçlere kadar yayılır. Teması da genellikle sosyal ve siyasi eleştirilere, erotik yaşayışa ve günlük hayattaki saçmalıklarla alay edilmesine dayandığı bilinmektedir (Gürgen, 2007). Mizah çeşitlerinden komedi veya komedyaya, olayların ve insanların esprili ve gülünecek yanlarını ortaya koyan tiyatro eseri ve oyunudur (Sayar, 2012).

Hiciv (Taşlama). Hiciv Türk Dil Kurumu sözlüğünde, bir kimseyi, bir toplumu, bir düşünceyi, bir nesneyi, bir göreneği yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş söz olarak

tanımlanmıştır(www.tdk.gov.tr). Yergi, satir, taşlama, hicviye eş anlamlıdır. Günümüzde yergi sözcüğü ile karşılanan hiciv yerine halk edebiyatında taşlama terimi sıkça kullanılmaktadır. Hicvin en çok kullanılan mizah çeşitlerinden olduğu bilinmektedir. Hicivde ele alınan özneye açık bir saldırı görülmektedir. Bu nedenle hoşgörüyü en fazla ihtiyacı olan mizah çeşidi olarak görülmektedir (Öngören,1983). Hiciv kısaca düşüncüyü eleştirmek amacıyla yapılan gülmece olarak değerlendirilebilir (Özcan, 2002). Neyzenlikteki ustalığı ile hiciv sanatını kullanarak şiirlerinde toplumsal konulara eğilen Neyzen Tefik her şeyi ve herkesi hicvetmiştir. Hicivlerinde eski deyimleri, küfrü ve açık saçık ifadeleri sıklıkla kullanmıştır (Öngören,1983).

Fıkra. Günlük hayatta kullanılan mizah türlerinin başında gelir. Fıkralar ulusların bütün kültür özelliklerini, davranışlarını ve yapılarını yansıtır (Özünü,1999). Özellikle halk fıkraları, güldürmekle beraber toplumun yanlışlarını ortaya koymaktadır. Türk fıkralarının milli tipleri de Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Bektaş vb. gibi tiplerdir (Yücebaş, 2004).

Bu karakterler üzerinden yayılan fıkraların ana fikri zamanla bütünden ayrı bir deyim, özlü söz olarak kullanıla gelmiştir. Özellikle Nasrettin Hoca'nın bir şey istiyorsan bedelini de vermelisin konusunu özetlemek adına "Parayı veren düdüğü çalar", olmayacak işlere kalkışmayı anlatmak adına "Göle maya çalmak", iş yapmadaki isteksizliği anlatmak adına "İpe un sermek" sözü gibi pek çok fıkrası kalıplaşarak özlü söz haline gelmiştir. Nasrettin Hoca mizahı aynı zamanda bir özeleştirmedir. Kara mizah öğelerini de içinde barındıran Nasrettin Hoca gülmececi çoğunlukla iyimser bir tarzdadır (Nesin ,1973).

Espri. Espri devamlı suretle mizah ile iç içe geçmiş ve beraber yol almış bir kavramdır. Fransızca kökenli esprit kelimesinden dilimize geçtiği bilinen espri sözcüğü, Latincedeki spiritus kelimesinden gelmekte ve başlıca, ruh, zekâ anlamlarına geldiği gibi, hünerli, parlak düşünce anlamına da gelmektedir (Akün, 1997).

Esprî veya nükte bir söz sanatıdır. Toplumsal hayat içerisinde yaradılışı gereği bir çeşit ağırbaşlılığın etkisinde olan insan ya korktuğundan ya da muhatabını kırmaktan çekindiğinden çoğu kere söylemek istediklerini söyleyemez. İşte böyle bir durumda imdadına esprî yetişir. O zaman söylenmek istenen rahatça söylenir. Böylece muhatap ne kızabilir ne de üzülür. Çünkü düşünceler o kadar ustaca söylenmiştir ki, biçim özü maskeleymiştir (Sayar,2012).

Alay. Ölçüsü inceliğinde olan bir mizah çeşididir. Alayda esas önemli olan nokta durumu fark ettirmemektir. Alay çekişmeli kişiler arasında, övücü, yükseltici lakin aslında var olmayan bir durum hazırlanarak karşı tarafa bunun benimsetilmesidir. Argoda işletmek de aynı anlama gelir. Alay, genel anlamıyla bir ifade ve tavır sanatıdır (Öngören, 1983).

İroni. Mizahta abartma, ironi gibi ince zekâ ürünü yöntemlerin yanı sıra aşağılamalar da vardır. Mizah, düşüncelerin nükte, şaka ve takılmalarla süslenip anlatıldığı bir söz ve yazı çeşididir. İnce zekâ ürünüdür. Toplumsal ya da bireysel kusurları, adaletsizlikleri vb. doğrudan veya dolaylı yoldan eleştiren sanat biçimine mizah adı verilir. Mizahta ironi alaya almaktır, küçümseme vardır, zarafetten uzaklaşılabilir. Gülünçleştirme ve ironi bireye ve topluma yöneltilen dolaylı eleştiri biçimidir (Tuğlacı, 1980). İroninin en sık rastlanan biçimi, kişinin aslında ciddi olmayan bir şeyi ciddi olarak söylemesidir (Coşkun,2013). Birisini över gibi görünüp yermek, kinaye yapmak alayın bir şeklidir (Usta,2009). Türk Edebiyatında 16. yüzyılda yaşamış olan Baki nüktedan, sivri dilli, çabuk öfkelenen ve öfkелendiği zaman ağzına geleni kulağı duymayan, iğnelemeyi seven şiiirlerinde ironiyi ve kinayeyi sıklıkla kullanan bir şairdir (Sarıoğlu, 2013).

Şaka (Latife). Şaka Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).Sanal ortamda hazırlanan şakalar, şehir efsaneleri, üzerinde oynanmış veya yeniden üretilmiş dijital fotoğraflar, resimler; sahte veya çarpıtılmış haberler, basın bültenleri, iş yeri zabıtları, belgeler, şarkılar, şiiirler, filmler, reklamlar, animasyonlar,

posterler; hareketli veya hareketsiz karikatürler, filmlerden veya animasyonlardan alınan kesitler; sırf mizah yapmak amacıyla hazırlanmış videolar, ses kayıtları ve gösteriler bilgisayar teknolojisinden biraz anlayan herkesin üretebildiği materyallerdir. Sanal ortamda oluşan bu kültür, 21. yüzyılda yalnızca kentli halkın ürettiği ve tükettiği bir kültür değil, kırsal kesimden kente bilgisayar teknolojisini kullanabilen herkesin kültürüdür (Güvenç,2014).

Bilişim ağı üzerinden şaka, gülmece amaçlı kullanılan bir diğer araç ise “Caps” adı verilen görsel iletişim materyalleridir. İnternet kullanıcıları duygu ve düşüncelerini mizahi yolla anlatma imkanına sahiptir. Son yıllarda değer kazanarak mizah kültürünün önemli bir parçası hâline gelen görsel iletişim materyalleri, içerikleri itibarıyla yaratıldıkları dönemin sosyal, siyasal, kültürel, dinsel, ekonomik yapısını yansıtırlar. Bu görsellerde genellikle abartı, alay, yalan, ironi, tezat kullanılmaktadır (Güvenç,2016).

Mizah Kuramları

İnsanın varoluşundan beri mizahın doğası hakkında farklı fikirler öne sürülmüş ve mizahın farklı yönleri açıklanmaya çalışılmıştır. Gülme ve mizahı tanımlamaya çalışan kişiler, “İlk olarak insan neye güler?” sorusuna yanıt aramaya çalışmışlardır; onların bu soruya verdikleri yanıtlar ise ilk mizah ve gülme kuramlarını oluşturmuştur (Usta, 2005). Mizahla ilgili üç temel kuramın (üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama) yanı sıra, son yıllarda farklı bir bakış açısıyla çağdaş kuramların oluştuğu da görülmektedir (Aslan,2006). Şimdi kısaca bu kuramlar ele alınacaktır.

Üstünlük kuramları. En eski ve en yaygın gülme kuramlarından biridir. Gülme; üstünlük kuramına göre, diğer insanlar tarafından yaşatılan zafer duygusundan kaynaklıdır. Kendimizi başka insanlar ile karşılaştırdığımızda ya da geçmişimizle kıyasladığımızda daha zeki, daha az şanssız, daha az çirkin ve daha az güçsüz görmek bizi mutlu eder. Bu kurama göre mizah deneyiminin temelini, başkalarının aptalca hareketleri ile eğlenmek, dalga geçmek ve gülmek oluşturur (Keith-Spiegel, 1972).

Evveliyatı Platon'a kadar götürülen bu kuramda, Platon'a göre gülmenin uygun nesnesi, insansal şeytanlık ve budalalıktır (Aslan,2006). Platon'a göre bir kişiye gülünmesine sebep olan şey, kişinin kendini bilmemesidir. Başkalarının kötü durumları karşısında oluşan sevinç duygusunu ruhun bir acısı olarak tanımlamaktadır (Platon,1997). Aristoteles, Platon gibi gülmenin alayın bir türü olduğu düşünmektedir. Ona göre gülünç olanın özü, soylu olmayışa ve kusura dayanmaktadır. Aristoteles aşırı gülmenin iyi bir yaşamla uyuşmayacağını savunur (Sanders,2001). Platon ve Aristoteles'in fikir babalığı yaptığı bu kuram zaman içerisinde birçok düşünce insanına yol göstermiştir. Kurama yeni eklemeler yapılmış ve geliştirilmiştir.

Üstünlük kuramının esas teorisini 17.yüzyılda yaşamı olan Hobbes'tir. Konuyla ilgili çalışmalarını, kendinden önceki çalışmaları da temel alarak "Leviathan" isimli eserinde yazmıştır. Hobbes'in yapmış olduğu gülme tanımı klasik bir tanım olarak kabul edilir. Hobbes'a göre gülmek, başkalarının zayıflığıyla veya geçmişteki kendi zayıflığımızla yaptığımız karşılaştırma sonucunda kendimizdeki üstünlüğün birden farkına varmamız sonucunda meydana gelen ani bir zafer duygusu olarak tanımlamıştır. Hobbes'a göre bir kavga kazandığımızda gülme işin içine girer (Hobbes,1839'dan akt. Morreal,1997).

Hiciv, Karagöz ve orta oyununda üstünlük kuramının etkileri görülmektedir. Geleneksel tiyatrodaki insanları güldüren sebeplerden biri de seyircinin tepkisinin bir çeşit üstünlük duygusundan gelmesidir (Usta,2009).

Rahatlama kuramları. Rahatlama kuramcıları arasında yaygın kabul gören bakış açısı gülmenin baskı nedeniyle biriken sinirsel enerjinin ani boşalımı olduğu görüşüdür. Sinirsel enerjinin serbest kalmasıyla kişi gülme eylemini gerçekleştirebilir. Konu ile ilgili ilk veriye Shaftesbury'nin (1711) "Nükte ve mizahın özgürlüğü" isimli çalışmasında rastlanmaktadır. Shaftesbury'e göre "açık yürekli insanların doğal ve rahat ruh halleri kısıtlandığında ya da denetim altına alındığında, içinde buldukları sıkıntılı durumdan kurtulmak için başka hareket yolları arayacaktır. İster taşlamayla, öykünmeyle, ister soytarılıkla olsun, bu insanlar az ya da

çok kendilerini gösterdikleri için bu durumdan hoşnut olup, üzerlerindeki baskılardan öç almış olacaklardır" (Akt., Morreal, 1997).

Rahatlama kuramını bir teori olarak ortaya atan ilk kişi ise 19.yüzyıl filozoflarından Spancer'dır. "Gülmecenin psikoloji üzerine etkisi" isimli makalesinde kuramını açıklamıştır. Spancer'a göre belli bir yoğunluğa ulaşan duygular genel olarak kendilerini bedensel hareketlerle gösterirler (Keith-Spiegel, 1972).

Kuramın en ünlü temsilcisi ise Freud olmuştur. Freud'un mizah kuramının rahatlama kuramları arasında önemli bir yeri vardır. Freud mizaha ilişkin iki yayın yapmıştır. 1905 yılında yayınladığı "Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri" isimli kitabında "espriler, komik durumlar ve mizah" kavramları ve bu kavramların süreçleri arasındaki farklılıklarla ilgilenmiştir. 1928 yılında yayınladığı makalesinde ise bu üç mizah kategorisini ayrıntıları ile incelemiştir. Freud'a göre 'espriler', 'komik durumlar' ve 'mizah', her üçü de belli bir ruhsal durumda harcanmak için ayrılmış ancak gereksiz hale gelmiş olan psişik enerjinin gülme tepkisi aracılığıyla harcanmasını içermektedir (Yerlikaya,2009).

Filozof ve eğitim teorisyeni olan John Dewey, gülmeyi "sinirlerin aniden boşalması" olarak tanımlamıştır. Dewey'e göre gülme, tüm nefes alma ve sesle ilgili organlarda ortaya çıkmaktadır. Bu sırada akciğerler genişler, el kol hareketleri artar. (Dewey, 1894).

Uyumsuzluk kuramları. Bu kuramda odak noktası gülmenin duygusal ya da duyumsal yönünden çok bilişsel ya da düşünsel yönüdür (Montreal, 1997). Bu kuram, genel olarak fikirlerin, olayların, nesnelerin, bu nesnelerin niteliklerinin alışlagelmiş kalıplarının umulandan farklı bir biçimde ortaya konulması nedeniyle mizahın oluştuğunu vurgulamaktadır (Aslan,2006). Olaylar beklenilenin dışında geliştiği zaman, insanlar bir çeşit şoka uğrarlar. Bu durum insanların gülmesine sebep olur (Özünü,1999).

Uyumsuzluğu bir gülme kaynağı olarak ilk açıklayan Aristoteles'tir. Aristoteles bu kuramdan sadece Rhetoric isimli kitapta bahsetmiştir (Yerlikaya,2009). Aristoteles, bu

yapıtında dinleyiciler arasında belli bir beklenti yaratıp sonra da onları beklenmedik bir şeyle vurmanın, bir konuşmacı için iyi bir güldürme yolu olduğuna dikkat çekmektedir (Usta, 2005).

Kant ve Schopenhauer bu kuramın en önemli temsilcileridir. Kant'a göre, gülme, yıkılan bir umudun hiçliğe doğru ani değişiminden doğan bir duygudur (Akt., Morreall, 1997). Kant'a göre, örneğin şaka yapıldığında aklın beklediği şeyin ortaya çıkmaması, insanın umduğunu bulamaması gülmeye neden olmaktadır (Erkek,2017). Schopenhauer'a göre (1819) gülmenin nedeni ise ilişkili olduğunu düşündüğümüz nesnelere ve kavramlar arasındaki uyumsuzluğun aniden algılanmasıdır ve gülme bu uyumsuzluğun bir ifadesidir. Kant'tan farklı olarak bekleyişin boşa çıkması değil ortaya çıkan sonucun beklenti ile uyumsuz oluşudur (Yerlikaya,2009).

Mizah Tarzları

Farklı kişilerin farklı bireysel özellikleri olduğu gibi farklı miktar ve tarzlarda mizah anlayışına sahip olduklarını da söylemek mümkündür (Markey, Suzuki ve Marino, 2014). Bireyin çevresinde olan komik şeyleri görebilme, idrak edebilme ve bunları paylaşabilme kabiliyeti, yaşam tarzı olarak mizahı kabul edişi, günlük hayatın içinde göstermiş olduğu mizahi tepkilerin sıklığı mizah duygusudur (Ruch,1998). Mizah duygusu, mizahı istikrarlı bir kişilik özelliği veya bireysel fark olarak ifade eder. Bu araştırmada mizah duygusu, Martin vd. (2003) tarafından yapılan mizahın olumlu ve olumsuz taraflarının değerlendirildiği kuramsal ve deneysel çalışmaların ortaya konması sonucu geliştirilen ve mizahın günlük kullanımındaki sağlıklı ve sağlıksız tarzları açıklayan mizah duygusu modeli kapsamında değerlendirilmiştir. Martin ve arkadaşları bu modele bağlı olarak ikisi uyumlu (sağlıklı), ikisi uyumsuz (sağlıksız) olmak üzere dört farklı mizah tarzı tanımlamışlardır. Bu modelde dikkat çekici olan yan mizahın uyumlu ve uyumsuz kullanımı arasındaki ayrımdır. Mizah kişi tarafından, karşısındakileri incitmeyecek biçimde hem kendisini hem de çevresinde bulunanları kabul edici, hoşgörülü, şefkatli, sevecen ve iyiliksever yönlerini ön planda kullanabileceği gibi, çevresindekilere karşı olumsuz bir biçimde; kişinin kendisine veya karşısındakilerine zarar

verici, aşağılayıcı ve küçük düşürücü biçimde kullanılabilir. Burada ilk olarak yapılan bireyin mizahı hangi amaç çerçevesinde kullandığıdır. Mizah birey tarafından kendi kişisel faydası için kullanılacağı gibi, başka insanlarla olan ilişkilerini geliştirmek için de kullanılabilir (Yerlikaya,2009).

Aşağıda bu tarzların özelliklerine ilişkin daha geniş açıklamalara yer verilmiştir.

Kendini geliştirici mizah. Kendini geliştirici mizah uyumlu (sağlıklı) kategori içerisinde bulunmaktadır. Mizahın iç ruhsal ya da kişisel özelliklerini kapsar. Kişilerin başkalarının da istek ve ihtiyaçlarını göz önüne alarak, stresle başa çıkmada, sorunlar üzerindeki bakış açılarını değiştirmede ya da olumsuz duyguları azaltmada kullandıkları mizah türünü ifade eder. Sosyal bir çevrenin üyesi olmadıkları, yalnız hareket ettikleri durumlarda mizahı hayatla başa çıkma aracı olarak kullanırlar.

Kendini geliştirici mizahın kişi tarafından bireysel olarak algılanması yeterlidir. Bu yüzden katılımcı mizah tarzına sahip bireylerde olduğu gibi güçlü ilişkilere sahip değildirler daha az dışa dönmüştürler. Kişiler arası ilişkilerden ziyade kendi iç dünyalarına yönelirler. Aynı zamanda deneyime açık ve özsaygıları yüksek bireylerdir (Martin vd., 2003).

Katılımcı mizah. Mizah tarzları modelinin uyumlu (sağlıklı) olarak değerlendirilen bir diğer türü katılımcı mizahtır. Bireyin kendi ihtiyaçlarını göz ardı etmeksizin başkaları ve başkaları ile arasındaki ilişkileri üzerine odaklandığı mizahtır. Birey bu tarzla kurduğu sosyal ilişkiyi önemsemekte ve sürdürme eğilimindedir.

Katılımcı mizah tarzının en önemli özelliği mizahı, kişinin kendisine ve etkileşim halinde bulunduğu çevreye zarar vermeyecek bir biçimde kullanmasıdır. Katılımcı mizah tarzına yüksek düzeyde sahip kişiler karşısındakileri eğlendirmeye, espriler yapmaya; rahat ilişkiler kurulmasını sağlamak için mizahı kullanmayı tercih ederler ve ortamdaki olumsuz havayı dağıtmak için mizahı kullanırlar. Katılımcı mizah, temelde bireyin hoşgörü anlayışına dayanan ve insanların birbirleriyle olan ilişkilerini olumlu yönde geliştirmek üzere etki eden bir

mizah tarzıdır. Katılımcı mizah tarzına sahip olan çevrelerinde daha dışadönük kişilikler oldukları bilinir. Aynı zamanda etraflarında gelişen olayları daha olumlu olarak algılayma yönünde eğilimleri vardır (Martin vd., 2003).

Saldırgan mizah. Saldırgan mizah tarzının kategorik sınıflandırma içerisindeki yeri uyumsuz (sağlıksız) mizahtır. Saldırgan mizah tarzında bencillik ön plana çıkmakta ve kendini üstün görme duygusu ile kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak, kişi mizahı diğer insanlar için aşağılamak amaçlı kullanılmaktadır. Bu tarz kişiler, mizahın diğerleri tarafından nasıl algılandığını umursamaz. Saldırgan mizah tarzına sahip olan kişiler insanları aşağılayıcı, alay edici ve küçük düşürücü tavırlar sergilemektedirler. Bu tarza sahip kişilerin, etraflarına karşı saldırgan ve hayattaki olaylara karşı tutumlarında daha öfkeli oldukları gözlenmektedir. İlişki doyumu, sorumluluk alma, vicdanlı olma durumu gibi insancıl özelliklerin ve empati kurma durumlarının saldırgan mizah tarzına sahip bireylerde daha az olduğu gözlenmektedir (Martin vd., 2003). Bu mizah tarzına sahip kişiliklerle sosyal ilişki içinde olan karşı tarafın oldukça anlayışlı ve yüksek hoşgörüye sahip olması beklenir. Aksi takdirde sosyal ilişki kopabilir.

Kendini yıkıcı mizah. Kendini yıkıcı mizah uyumsuz (sağlıksız) kategori içerisinde bulunmaktadır. Bu mizah tarzının en büyük dezavantajı bireyin kendi duygu ve ihtiyaçlarını dahi dikkate almaksızın kullanmasıdır. Bu tarz mizaha sahip kişiler, sosyal çevrede kabul görmek, insanları güldürmek, kişisel bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla kendisini bir mizahın ana malzemesi olarak görür. Kendini kötüleme ve yerme gibi davranışlar ile bu mizah tarzını oluşturur. Bu tarz kişilerin gerçek duygularını sakladıkları sık görülen bir durumdur. Bu kişiler üzgünken mutlu görünüş içinde buldukları ruh halini inkâr ederler. Kendini yıkıcı mizah tarzında kişi sosyal çevresinde kabul görmek ve sevilme için kendisiyle dalga geçer ve hatta kendini küçük düşüren durumlara neden olur. Bu şekilde elde edeceği onay ile sosyal çevresinde kabul görmeyi bekler. Bu tip mizah tarzına sahip bireyler hayatta karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmek yerine adeta sorunları halının altına süpürürler, gerçek

duygularını saklamak için mizahı kullanırlar. Bu tarz kişilerin ilişkilerinde tatmin olmaları zordur, aynı zamanda kendilerine olan sayıları çok düşüktür. Depresif kişilik özellikleri gösterebilirler (Martin vd., 2003).

Mizahın Olumlu ve Olumsuz Yanları

Mizah insanlar arası ilişkilerde bir araç olduğuna göre faydalarından, olumlu etkilerinden yani işlevselliğinden bahsedilebilir. Mizahın faydalı olumlu etkileri şunlardır:

Yüksek mizah duygusuna sahip bireyler yaşadıkları stresle daha kolay başa çıkabilmekte ve daha sağlıklı kişiler arası ilişkiler kurabilmektedir (Martin,2003). Mizah, bireyin stresli hissettiği zaman kendini olaydan soyutlayarak içinde bulunduğu duruma dışarıdan bakabilmesini, bu sayede bakış açısını değiştirerek daha gerçekçi ve yeni davranışlar oluşturmasını sağlar. Bu değişim bireyin daha pozitif hissetmesine ve yaşadığı stresten daha kolay kurtulmasına fayda sağlar (Öz ve Hiçdurmaz,2010). Mizahın, bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarını korumalarında ve rahatsızlıklarla baş etmelerinde önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir (Aslan, 2006). Pozitif duyguların insanları iyileştirebileceği fikri ile gülme terapisi fikri ortaya atılmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Çağımızın hastalıkları olan kanser, depresyon ve stresi tedavi ederken gülme terapisinden de yardım alınmaktadır (Dumanlı,2018).

Ergenlik döneminde kişilerin kaygı ve korkularıyla baş etmelerinde, karşı cinsle olan iletişiminde mizahın kullanılması etkilidir (Oral,2004). Aynı zamanda mizahın grup içi iletişimi pozitif yönde güçlendirdiğini, kusurları düzeltici rol oynadığını, kaygıyı giderdiğini söylenebilir. (2006, Aydın).

Mizahın olumlu etki ettiği kabul edilen bir diğer konu da öğrenme konusudur. Öğrenme çevreyle etkileşim sonucu oluşmakta olup, bireyin zekâ seviyesi ve zekâ türüyle de ilgili bir durumdur. Mizah zekaya bağlı bir yetenek olarak ilişkilendirirsek, mizah kıvrak zekâ ürünüdür

denilebilir. Mizah aynı zamanda yaratıcı düşünme becerisini geliştirir, yaratıcı düşünebilen bireyler kıvrak bir zekaya sahiptir (Ünveren,2020).

Mizahın kişilik özelliği bakımından üstünlük olarak kabul edildiği ve mizah duygusu yüksek bireylerin daha olumlu kişilik özelliklerine sahip oldukları ve toplumda kabul gördükleri yaygın bir düşüncedir (Yerlikaya, 2003). Mizah duygusu yüksek olan bireylerin kendini karşısındakinin yerine koyup anlamaya çalışmada, iç huzurunu sağlamada ve hayatın farklı boyutlarını görebilmede daha başarılı olduğu söylenebilir (Kavcar,1999). Kişiler farklı bakış açılarını mizah yardımıyla daha kolay kazanır. Mizahın kişilere eleştirel bir bakış açısı kazandırdığı da bilinmektedir (Aydın,2006).

Mizahın olumsuz etkileri ise şunlardır:

Üstünlük kuramının en önemli temsilcilerinden olarak bilinen Platon ve Aristoteles'e göre mizahın karşı taraf üzerine olumsuz etki yaratacak şekilde ve hatta aşağılamak amacıyla bir silah gibi kullanılabileceği savunulmuştur. Bu durum karşı taraf üzerinde psikolojik olarak olumsuz etki yapar ve kişilerin ruhsal durumlarını bozabilir (Yerlikaya,2009). Bireyin sosyal çevresinde bulunan kişi veya grupların aptalca hareketleriyle eğlenmek, alay etmek ve gülmek üstünlük ilkesine göre mizahın temelini oluşturan öğelerdir (Keith-Spiegel,1972).

Mizah sadece yapan kişiyi ilgilendiren bir kavram değildir. Mizah var olduğu zamana ve etkilediği kişi ya da ortama bağlıdır. Dolayısıyla mizah bazı durumlarda kişi veya gruplar tarafından yanlış da anlaşılabilir. Bu durum ortamın gerilmesine ve ilişkilerin bozulmasına da sebep olabilir (Çelikten ve Teker, 2018).

Bölüm III: Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma evreni ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarını belirlemek amacıyla betimsel yaklaşımlardan biri olan genel tarama metodu kullanılmıştır. Tarama modeli bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcılarının görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre görece daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalara denir. Genel tarama modelleri, eleman sayısı fazla olan bir evrende, evren hakkında genel bir sonuca ulaşmak maksadıyla, evrenin hepsi veya alınan bir grup, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar,2014).

İnsanların taşıdıkları karakteristiklerin, gösterdikleri davranışların, benimsedikleri kanı ya da görüşlerin ve sahip oldukları tutumların öğrenilmesindeki en güvenilir kaynak kendileri, yaptıkları sözlü ve yazılı açıklamalardır. Bu açıklamalara ulaşmanın yolu ise insanlardan gerekli bilgileri sorularla toplamaktır (Balcı,2015).

Evren ve Örneklem

Evren, ölçümlerin elde edildiği canlı veya cansız varlıklardan oluşan topluluktur. Araştırma sonucu elde edilen verilerin analiz edilmesi ile elde edilecek sonuçların geçerli olacağı üzerine tartışılacağı grup olarak tanımlanır (Büyüköztürk,2015). Başka bir ifade ile evren araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Evrenin büyüklüğü araştırmalara değer kazandırmaktadır. Evrenin sınırlandırılması ve tanımlanması, tamamen araştırmacının hedefi ve isteğine bağlıdır (Karasar,2014). Bu araştırmanın evrenini 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Çanakkale ilinin merkez ilçesinde yer alan MEB'e bağlı 11 devlet ortaöğretim kurumunda eğitim gören 5285 öğrenci oluşturmaktadır.

Örneklem belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar genellikle örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar ilgili evrene genellenir (Karasar,2014). Örneklem her zaman kendi içinde bir bütün olarak değil, bütünün bir yaklaşımı olarak görülmelidir. Örneklem alınmasında esas olan örneklemin, alındığı/çekildiği evreni temsil etmesidir. Bu durumda hangi büyüklükte bir örneklemin evreni temsil edeceği önemlidir (Bailey,1994). Bu araştırmanın örneklemini belirlerken basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada kullanılacak örneklem büyüklüğünü saptamada yaygın olarak kullanılan formül ise Cochran (1962) tarafından önerilmiştir.

Araştırmada kullanılacak örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde \pm %5 duyarlılık için $t=2$ güven düzeyinde, $PQ= (.50)(.50)=.25$ olarak belirlenmiş ve yeterli örneklemin hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmıştır

N = Evren Büyüklüğü

n = Örneklem Büyüklüğü

d = Tolerans Düzeyi (.05 ya da .01)

t = Güven Düzeyinin Tablo Değeri (t :1.96 veya 2.58)

$PQ = (.050) (.50) = .25$ Maksimum Örneklem Büyüklüğü için Örneklem Yüzdesi

$$n = \frac{t^2(PQ) / d^2}{1 + (1/N)t^2(PQ) / d^2}$$

Veriler formülde yerine konulursa;

$$n = \frac{2^2(0.25) / 0.05^2}{1 + (1/5285)2^2(0.25) / 0.05^2} = 371.855760774 \text{ sonucuna ulaşılır.}$$

Bu çalışmada örneklem büyüklüğünün en az 372 kişiden oluşması gerekmektedir. Yapılan çalışmada her ortaöğretim kurumundan seçilen birer şubeden 635 katılımcıya ulaşılmıştır.

Bu çalışmada araştırmacı tarafından belirlenen katılımcıların cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre demografik bilgileri Tablo 1 'de belirtilmiştir.

Tablo 1

Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

		f	%
Cinsiyet	Kız	398	62.7
	Erkek	237	37.3
	Toplam	635	100
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	144	22.7
	10.Sınıf	117	18.4
	11.Sınıf	232	36.5
	12.Sınıf	142	22.4
	Toplam	635	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin %62.7'si kız öğrenci, %37.3'ü erkek öğrencidir.

Sınıf düzeyi değişkenine göre araştırmaya katılan öğrencilerin %22.7'si 9. sınıf, %18.4 'ü 10.sınıf, %36.5 'i 11.sınıf, %22.4 'ü 12. sınıf öğrencisidir.

Tablo 2

Öğrencinin En Uzun Süre İkamet Ettiği Yerleşim Birimine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Büyükşehir	60	9.4
Şehir	369	58.1
İlçe	115	18.1
Kasaba	27	4.3
Köy	64	10.1
Toplam	635	100

Tablo 2'ye göre öğrencilerin %9.4'ü büyükşehir, %58.1'i şehir, %18.1'i ilçe, %4.3'ü kasaba ve %10.1'i köy olmak üzere en uzun süre ikamet ettikleri yerleşim birimi olarak görülmektedir.

Tablo 3

Anne Eğitim Durumunun Frekans ve Yüzde Değerleri

Eğitim Durumu	f	%
Okur yazar değil	2	0.3
Okur-yazar	6	0.9
İlkokul	166	26.1
Ortaokul	113	17.8
Lise	197	31.0
Üniversite ve üstü	151	23.8
Toplam	635	100

Tablo 3' e göre öğrencilerin anne eğitim durumlarına bakıldığında okur yazar olmayan anne oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (%0.3). Okur yazar anne oranı ise %0.9 'dur. Öğrencilerin anne eğitim durumunda %26.1'i i ilkokul, %17.8 'i ortaokul mezunudur. Önemli bir kısmın ise lise ve üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Lise mezunu yüzdesi %31.0 iken yüksek öğretim yapmış anne oranı %23.8 'dir.

Tablo 4

Baba Eğitim Durumunun Frekans ve Yüzde Değerleri

Eğitim Durumu	f	%
Okur yazar değil	4	0.6
Okur-yazar	10	1.6
İlkokul	96	15.1
Ortaokul	113	17.8
Lise	205	32.3
Üniversite ve üstü	207	32.6
Toplam	635	100

Tablo 4' e göre öğrencilerin baba eğitim durumlarına bakıldığında okur yazar olmayan baba oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (%0.6). Okur yazar baba oranı ise %1.6 'dur. Öğrencilerin baba eğitim durumunda %15.1'i i ilkokul, %17.8 'i ortaokul mezunudur. Oldukça önemli bir kısmın ise lise ve üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Lise mezunu yüzdesi %32.3 iken yüksek öğretim yapmış baba oranı %32.6' dir. Anne ve baba eğitim durumu karşılaştırıldığında yüksek öğretim eğitimi alan baba oranının aynı kurumda eğitim almış anne oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5

Sosyal Medyada Günlük Geçirdikleri Zamanın Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
1 saatten az	94	14.8
1-3 saat	354	55.7
4-6 saat	151	23.8
6-8 saat	36	5.7
Toplam	635	100

Tablo 5 'e göre öğrencilerin sosyal medyada günlük geçirdikleri zaman sorusuna %14.8'lik kısmı 1 saatten az biçiminde cevap vermişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğunu oluşturan kısım ise sosyal medyada 1-3 saat arasında vakit geçirdiğini belirtmiştir (%55.7). Öğrencilerin %23.8'lik kısmı sosyal medyada günlük 4-6 saat arası, %5.7 'lik kısmı ise 6-8 saat arası vakit geçirdiğini belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada 2 adet veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlardan ilki öğrencilerin mizah tarzlarını belirlemek için kullanılan "Mizah Tarzları Ölçeğidir (EK-A). İkincisi araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formudur (EK-B)

Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ), mizahın günlük kullanımındaki kişisel farklılıklara ilişkin dört farklı boyutu ölçmek amacıyla geliştirilen (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Gray ve Weir, 2003) ve Türkçe'ye uyarlaması Yerlikaya (2003) tarafından gerçekleştirilen bir kendini değerlendirme ölçeğidir.

Ölçekte ikisi uyumlu, ikisi uyumsuz olmak üzere dört farklı mizah tarzını ölçmeyi hedefleyen dört alt ölçek bulunmaktadır. Bu alt ölçekler; Katılımcı Mizah, Kendini Geliştirici

Mizah, Saldırgan Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah olarak adlandırılmıştır. Mizah Tarzları Ölçeğinin alt boyutlarına ait madde numaraları Tablo 6’da gösterilmektedir

Tablo 6

Mizah Tarzları Ölçeği Alt Boyutlarının Madde Sayıları ve Madde Numaraları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Maddelerin Numarası
Katılımcı Mizah	8	1*, 5, 9*, 13, 17*, 21,25*,29*
Kendini Geliştirici Mizah	8	2, 6 ,10, 14, 18, 22*, 26,30
Saldırgan Mizah	8	3,7*,11,15*,19,23*,27,31*
Kendini Yıkıcı Mizah	8	4,8,12,16*,20,24,28,32

*Ters yönde puanlanan ölçek maddeleri

‘Kesinlikle Katılmıyorum’ ile ‘Tamamıyla Katılıyorum’ arasında değişen yedili likert tipi bir derecelendirmenin kullanıldığı alt ölçeklerin her biri 8’er maddeden oluşmakta ve ölçekte ters yönde puanlanan on bir madde bulunmaktadır. Ters yönde puanlanan maddeler 1, 7, 9, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 29, 31 numaralı olanlardır. Böylece her bir alt ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar 7 ile 56 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden alınan puanların yüksekliği ilgili mizah tarzının kullanım sıklığına işaret etmektedir.

Ölçeğin Türkçe ‘ye uyarlama çalışmasında her bir alt ölçeğe ilişkin elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları; Katılımcı Mizah için, .74, Kendini Geliştirici Mizah için, .78, Saldırgan Mizah için .69 ve Kendini Yıkıcı Mizah için .67 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin zamana karşı güvenilirlik katsayılarının ise sırasıyla; .88, .82, .85, .85 olduğu görülmüştür (Yerlikaya, 2003).

Tablo 7

Cronbach Alfa İç Tutarlılık Güvenilirlik Katsayıları

	Cronbach Alfa	Cronbach Alfa*
Katılımcı Mizah	.769	.74
Kendini Geliştirici Mizah	.729	.78
Saldırgan Mizah	.707	.69
Kendini Yıkıcı Mizah	.697	.67
MTÖ Genel	.781	.81

*Yerlikaya,2003

Bu çalışmada Mizah Tarzları Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı alt boyutları için sırayla katılımcı mizah için 0.769, kendini geliştirici mizah için 0.729, saldırgan mizah için 0.707, kendini yıkıcı mizah için 0.697 değerlerinde olduğu görülmüştür. Maddelerin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach alfa katsayısı, ölçekte bulunan maddelerin homojen yapısını açıklamak veya sorgulamak üzere kullanılır (Yıldız ve Uzunsakal,2018). Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının yüksek olması iç tutarlığın yüksekliğinin bir ifadesidir (Ergin,1995). Cronbach alfa katsayısının $0.61 < \alpha < 0.80$ arasında değer alması ölçeğin orta güvenilirlikte olduğunun göstergesidir (Büyüköztürk,2017; Kılıç,2016). Bu durumda MTÖ alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarına göre ölçeğin orta güvenilirlikte olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin mizah tarzları düzeylerinin değerlendirilmesinde esas alınan aritmetik ortalama aralıkları Tablo 8 'de verilmiştir.

Tablo 8

Öğrencilerin Mizah Tarzları Düzeylerinin Değerlendirilmesinde Esas Alınan Aritmetik Ortalama Tablosu

Puan Aralığı	Seviye
7.00-14.00	Asla
14.01-21.00	Nadiren
21.01-28.00	Ara sıra
28.01-35.00	Bazen
35.01-42.00	Sık sık
42.01-49.00	Çoğunlukla
49.01-56.00	Her zaman

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma için Çanakkale Valiliği, İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin onayı (Ek C) alınarak, Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı merkezde yer alan yedi devlet ortaöğretim kurumuna devam eden öğrencilere “Mizah Tarzları Ölçeği” uygulanmıştır. Ölçeğin gönüllülük esasına göre cevaplanması sağlanmıştır.

Verilerin Çözülmesi

Araştırma verilerinin analizinde “SPSS 25” kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek amacıyla katılımcı sayısının 30’dan fazla olduğu durumda kullanılan Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan verilerin normal dağılım göstermediği görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği toplam ve alt boyutları açısından dağılımına ilişkin normallik testi sonuçları Tablo 9’ da verilmiştir.

Tablo 9

Mizah Tarzları Ölçeği Alt Boyutları Açısından Normallik Testi Sonuçları

Kolmogorov- Smirnov	İstatistik	Serbestlik Derecesi (df)	Anlamlılık (Sig.)
Katılımcı Mizah	.079	635	.001*
Kendini Geliştirici Mizah	.031	635	.200
Saldırgan Mizah	.077	635	.001*
Kendini Yıkıcı Mizah	.059	635	.001*

*p<0.05

Katılımcı mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah alt ölçeklerine ait verilerin normal dağılım eğrisine sahip olmadığı görülmektedir. Normallik testinin sonucu tespit edilen anlamlılık değerinin 0.05’ten küçük olması dağılımın normal olmadığını gösterdiğinden non-parametrik testler kullanılabilir (Büyüköztürk, 2015).

Kendini geliştirici mizah tarzı alt ölçeğine ait verilerin normal dağılım eğrisine sahip olduğu görülmektedir. Eğer veriler aralık ölçekli ve normal dağılıyorsa, bu durumda ortalamaların farkı için t-testi yapılır. Bu koşullar altında U testi yapılırsa fazla bir kayıp olmaz. Çünkü U testinin gücü, büyük örnekler için, t- testine göre %95’tir. Yani, t-testinin gücü 100 ise, U testininki 95 tir (Kartal 2016). Aynı zamanda ordinal veya normal dağılmayan verilere parametrik testlerin uygulanması sakıncalı iken; normal dağılıma sahip olan verilere nonparametrik testlerin uygulanması pek hatalı sayılmamaktadır (Kalaycı, 2010). Bu sebeple analizlerde kendini geliştirici mizah tarzı alt ölçeği için de nonparametrik testler uygulanmıştır.

Bu araştırmada veriler non-parametrik testlerle incelenmiştir. İlk olarak verilerin frekans, yüzde ve medyan değerleri hesaplanmıştır. İki bağımsız grubun ortalama puanları arasındaki farklılığı test etmek için Mann-Whitney U testi, üç bağımsız grubun anlamlılık testi için Kruskal Wallis -H testi uygulanmıştır.

Bölüm IV: Bulgular

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri ile ilgili tespit edilen bulgular sunulmaktadır.

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

“Araştırmacının katılımcıları olan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah, kendini yıkıcı mizah boyutlarına göre nedir?” sorusuna yönelik öğrencilerin toplam mizah tarzları ölçeğinden aldığı merkezi eğilim (mod, medyan), merkezi değişim (standart sapma) puanları ve katılımcı sayısına ilişkin bilgilere Tablo 10 ‘da yer verilmiştir.

Tablo 10

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğinden Aldığı Mod, Medyan ve Standart Sapma Puanları ve Katılımcı Sayıları

	Katılımcı Sayısı						Mod	Medyan	S.s.
	Düşük		Orta		Yüksek				
	f	%	f	%	f	%			
Katılımcı Mizah	35	5.52	97	15.27	503	79.21	44	43	8.64
Kendini Geliştirici Mizah	174	27.41	178	28.3	283	44.56	32	34	9.52
Saldırgan Mizah	474	74.73	104	16.37	57	8.9	21	22	8.64
Kendini Yıkıcı Mizah	407	64.1	138	21.73	90	14.17	27	26	8.72

Tablo 10 incelendiğinde Mizah Tarzları Ölçeği alt boyutlarından katılımcı mizah alt boyutu için 503 kişinin %79.21 oranla yüksek seviyede katıldığı, kendini geliştirici alt boyutunda 283 kişinin %44.56 oranla yüksek seviyede katıldığı görülmektedir. Bir diğer alt boyut olan saldırgan mizah alt boyutuna ise 474 kişinin %74.73 oranla düşük seviyede katıldığı ve son boyut olarak kendini yıkıcı mizah alt boyutunda ise 407 kişinin %64.1 oranla düşük seviyede katıldığı görülmektedir. Sonuç olarak olumlu iki mizah tarzı olan katılımcı ve kendini

geliştirici mizah alt boyutlarının yüksek seviyede, olumsuz iki mizah tarzı olan saldırgan ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarının düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları ölçeği maddelerine ilişkin cevaplarının yüzde ve frekans dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Mizah Tarzları Ölçeğindeki Maddelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde Tablosu

Ölçek Maddeleri	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Biraz katılıyorum		Kararsızım		Biraz katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
KM1	22	3.5	32	5	46	7.2	35	5.5	50	7.9	167	26.3	283	44.6
KM2	51	8	68	10.7	69	10.9	118	18.6	123	19.4	102	16.1	104	16.4
KM3	24	3.8	36	5.7	40	6.3	91	14.3	86	13.5	192	30.2	166	26.1
KM4	33	5.2	18	2.8	35	5.5	36	5.7	53	8.3	145	22.8	315	49.6
KM5	45	7.1	42	6.6	63	9.9	90	14.2	101	15.9	160	25.2	134	21.1
KM6	24	3.8	21	3.3	31	4.9	62	9.8	79	12.4	177	27.9	241	38
KM7	26	4.1	39	6.1	40	6.3	54	8.5	71	11.2	171	26.9	234	36.9
KM8	39	6.1	33	5.2	58	9.1	105	16.5	93	14.6	166	26.1	141	22.2
KGM1	89	14	104	16.4	67	10.6	80	12.6	95	15	112	17.6	88	13.9
KGM2	50	7.9	73	11.5	36	5.7	98	15.4	113	17.8	127	20	138	21.7
KGM3	115	18.1	109	17.2	60	9.4	74	11.7	97	15.3	94	14.8	86	13.5
KGM4	57	9	74	11.7	67	10.6	116	18.3	110	17.3	101	15.9	110	17.3
KGM5	84	13.2	79	12.4	53	8.3	111	17.5	89	14	112	17.6	107	16.9
KGM6	139	21.9	90	14.2	94	14.8	113	17.8	56	8.8	62	9.8	81	12.8
KGM7	45	7.1	56	8.8	43	6.8	133	20.7	114	18	130	20.5	114	17.9
KGM8	54	8.5	49	7.7	62	9.8	106	16.7	110	17.3	115	18.1	139	21.9
SM1	260	40.9	140	22	70	11	40	6.3	61	9.6	31	4.9	33	5.2
SM2	106	16.7	174	27.4	93	14.6	136	21.4	55	8.7	36	5.7	35	5.5
SM3	191	30.1	160	25.2	69	10.9	78	12.3	62	9.8	43	6.8	32	5.1
SM4	263	41.4	133	20.9	68	10.7	54	8.5	40	6.3	36	5.7	41	6.5
SM5	221	34.8	139	21.9	51	8	73	11.5	70	11	30	4.7	51	8
SM6	166	26.1	113	17.8	76	12	113	17.8	76	12	44	6.9	47	7.4
SM7	261	41.1	141	22.2	59	9.3	58	9.1	49	7.7	21	3.3	46	7.2
SM8	194	30.6	126	19.8	54	8.5	81	12.8	62	9.8	57	9	61	9.6
KYM1	167	26.3	152	23.9	88	13.9	70	11	67	10.6	49	7.7	42	6.7
KYM2	134	21.1	125	19.7	62	9.8	122	19.2	85	13.4	65	10.2	42	6.6
KYM3	233	36.7	133	20.9	65	10.2	64	10.1	65	10.2	42	6.6	33	5.2
KYM4	133	20.9	144	22.7	63	9.9	89	14	97	15.3	63	9.9	46	7.2
KYM5	146	23	167	26.3	80	12.6	104	16.4	69	10.9	38	6	31	4.9
KYM6	163	25.7	154	24.3	85	13.4	94	14.8	61	9.6	35	5.5	43	6.8
KYM7	92	14.5	104	16.4	66	10.4	93	14.6	87	13.7	90	14.2	103	16.2
KYM8	172	27.1	114	18	69	10.9	102	16.1	75	11.8	57	9	46	7.2

Öğrencilerin olumlu mizah tarzı kapsamında yer alan ilk alt boyut olan katılımcı mizah alt boyutunda %49.6 oranla en çok katıldıkları maddenin “Yakın arkadaşlarımla çok sık

şakalaşır ve gülerim” maddesi, en az katıldıkları maddenin ise %3.5 oranla “Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam” maddesi olduğu tespit edilmiştir.

Olumlu mizah kapsamında değerlendirilen diğer boyut olan kendini geliştirici mizah alt boyutunda ise %21.9 oranla en çok katıldıkları maddenin “Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim” maddesi, en az katıldıkları ifade ise %7.1 oranla “Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur” maddesi olmuştur.

Olumsuz mizah tarzlarından olan saldırgan mizah alt boyutunda ise öğrencilerin en çok katıldıkları ifadenin %9.6 oranla “Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam” maddesinin olduğu, en az katıldıkları ifadenin ise %41.4 oranla “İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam” maddesi olduğu görülmektedir.

Olumsuz mizah tarzının ikinci alt boyutu olan kendini yıkıcı mizah alt boyutunda öğrencilerin en çok katıldıkları maddenin %16.2 oranla “Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim” maddesi olduğu, en az katıldıkları maddenin ise % 36.7 oranla “ Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım” maddesi olduğu görülmektedir.

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

“Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri demografik özelliklerden cinsiyet, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre Mizah Tarzları Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Katılımcı Mizah	Erkek	237	324.98	77020.50	45508.500	.459
	Kız	398	313.84	124909.50		
Kendini Geliştirici Mizah	Erkek	237	337.14	79901.00	42628.000	.042*
	Kız	398	306.61	122029.00		
Saldırgan Mizah	Erkek	237	360.81	85511.50	37017.500	.001*
	Kız	398	292.51	116418.50		
Kendini Yıkıcı Mizah	Erkek	237	343.00	81291.00	41238.000	.008*
	Kız	398	303.11	120639.00		

*p<0.05

Öğrencilerin MTÖ Katılımcı Mizah alt boyutundan cinsiyet değişkenine göre aldıkları puanlar Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında erkek öğrencilerin sıra ortalamalarının (S.O. = 324.98) kız öğrencilerin (S.O.= 313.84) sıra ortalamasından yüksek olduğu, fakat sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olmadığı görülmektedir (U=45508.500; p>0.05). Katılımcı Mizah alt boyutunda cinsiyet değişkeni bakımından anlamlı farklılığa ulaşılmamıştır.

Öğrencilerin MTÖ Kendini Geliştirici Mizah alt boyutundan cinsiyet değişkenine göre aldıkları puanlar Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında erkek öğrencilerin sıra ortalamalarının (S.O. = 337.14) kız öğrencilerin (S.O.= 306.61) sıra ortalamasından yüksek olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir

($U=42628.000$; $p<0.05$). Erkek öğrencilerin kendini geliştirici mizah düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin MTÖ Saldırgan Mizah alt boyutundan cinsiyet değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında erkek öğrencilerin sıra ortalamalarının (S.O. = 360.81) kız öğrencilerin (S.O.= 292.51) sıra ortalamasından yüksek olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir ($U=37017.500$; $p<0.05$). Erkek öğrencilerin saldırgan mizah düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin MTÖ Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutundan cinsiyet değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında erkek öğrencilerin sıra ortalamalarının (S.O. = 343.00) kız öğrencilerin (S.O.= 303.11) sıra ortalamasından yüksek olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir ($U=37017.500$; $p<0.05$). Erkek öğrencilerin kendini yıkıcı mizah düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

“Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri demografik özelliklerden sınıf değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yönelik öğrencilerin sınıf değişkenine göre Mizah Tarzları Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 13’te gösterilmektedir

Tablo 13

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Sınıf Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları

	Sınıflar	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	P	İkili Farklılıklar Bonferroni
Katılımcı Mizah	9	144	275.40	3	11.856	.008*	9-11
	10	117	312.06				
	11	232	339.92				
	12	142	330.29				
Kendini Geliştirici Mizah	9	144	293.82		5.240	.155	
	10	117	308.91				
	11	232	323.51				
	12	142	341.02				
Saldırgan Mizah	9	144	298.33		9.412	.024*	10-12
	10	117	284.39				
	11	232	332.94				
	12	142	341.24				
Kendini Yıkıcı Mizah	9	144	321.79		4.330	.228	
	10	117	288.41				
	11	232	320.32				
	12	142	334.75				

*p<0.05

Öğrencilerin Mizah Tarzları Ölçeği Kendini Geliştirici Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutlarında grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

MTÖ Katılımcı Mizah ve Saldırgan Mizah alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa ulaşılmıştır ($\chi^2 = 11.856, \chi^2 = 9.412, p<0.05$). Kruskal-Wallis H ve çözümleme sonucunda gruplar arasında beliren anlamlı farkın kaynağını belirlemek amacıyla da posthoc test istatistiklerinden Bonferroni testi kullanılmıştır. Bu çalışmada sınıf değişkenindeki grup sayısı altı olduğu için Bonferroni düzeltmesi ile anlamlılık düzeyi $0.05/6 = 0,0083$ olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Kruskal-Wallis H analizi sonrası sınıflar arasındaki farkın test edilmesi için kullanılan Mann Whitney U testi için anlamlılık düzeyi $p=0.0083$ olarak

alınmıştır. Anlamlı farklılıkların hangi sınıflar arasında olduğunu betimlemek için yapılan Mann Whitney U ve Bonferroni düzeltmesi ile ulaşılan sonuçlar Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14

Ortaöğretim Öğrencilerinin Katılımcı Mizah ve Saldırgan Mizah Alt Boyutlarına İlişkin Verilerin Sınıf Değişkenine Göre Mann Whitney U Sonuçları

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P*
Katılımcı Mizah	9	144	165.65	23853.00	13413.000	.005**
	11	232	202,69	47023,00		
Saldırgan Mizah	9	144	133.10	19166.50	8121.500	1.0
	10	117	128.41	15024.50		
	9	144	176.18	25370.00	14930.000	.451
	11	232	196.15	45506.00		
	9	144	134.05	19302.50	8862.500	.287
	12	142	153.09	21738.50		
	10	117	156.85	18351.50	11448.500	.117
	11	232	184.15	42723.50		
	10	117	117.13	13704.00	6801.000	.007**
	12	142	140.61	19966.00		
	11	232	185.64	43068.00	16040.000	1.0
	12	142	190.54	27057.00		

* Post Hoc Analizler için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır: $p < 0.0083$

** $p < 0.0083$

Tablo 14’te öğrencilerin Mizah Tarzları ölçeğinde katılımcı mizah alt boyutunda sınıf değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında 9.sınıf öğrencilerinin sıra ortalamalarının (S.O. =165,65) 11.sınıf öğrencilerin (S.O.= 202,69) sıra ortalamasından düşük olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0.0083$).11. sınıf öğrencilerinin 9. Sınıf öğrencilerine göre katılımcı mizah anlayışının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mizah Tarzları ölçeğinde saldırgan mizah alt boyutunda sınıf değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında 10.sınıf öğrencilerinin sıra ortalamalarının (S.O. =117.13) 12.sınıf öğrencilerin (S.O.= 140.61) sıra ortalamasından düşük

olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0.0083$). 12. sınıf öğrencilerinin 10. Sınıf öğrencilerine göre saldırgan mizah anlayışının daha yüksek olduğu görülmektedir.

“Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri demografik özelliklerden anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yönelik öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre Mizah Tarzları Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 15’te gösterilmektedir.

Tablo 15

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	sd	X^2	P*
Katılımcı Mizah	Okur yazar değil	2	236.50	5	1.615	.899
	Okur-yazar	6	277.50			
	İlkokul	166	310.72			
	Ortaokul	113	330.30			
	Lise	197	321.99			
	Üniversite ve üstü	151	314.28			
Kendini Geliştirici Mizah	Okur yazar değil	2	185.25	5	2.565	.767
	Okur-yazar	6	321.00			
	İlkokul	166	324.96			
	Ortaokul	113	309.01			
	Lise	197	326.93			
	Üniversite ve üstü	151	307.07			
Saldırgan Mizah	Okur yazar değil	2	470.25	5	2.927	.711
	Okur-yazar	6	316.17			
	İlkokul	166	304.20			
	Ortaokul	113	313.57			
	Lise	197	324.43			
	Üniversite ve üstü	151	326.15			
Kendini Yıkıcı Mizah	Okur yazar değil	2	405.00	5	3.193	.670
	Okur-yazar	6	321.75			
	İlkokul	166	337.85			
	Ortaokul	113	309.11			
	Lise	197	310.68			
	Üniversite ve üstü	151	311.08			

* $p < 0.05$

Tablo 15'te görüldüğü gibi örnekleme oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları ve alt boyutlarından aldıkları puanların anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Yani annelerin eğitim durumunun öğrencilerin mizah tarzları üzerinde etkisi yoktur. Bu yönde davranış gelişimine etkisi olmamıştır.

“Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri demografik özelliklerden baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yönelik öğrencilerin baba eğitim durumu değişkenine göre Mizah Tarzları Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 16'da gösterilmektedir.

Tablo 16

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeği Katılımcı Mizah Alt Boyutuna İlişkin Verilerin Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları

	Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	sd	X^2	P*
Katılımcı Mizah	Okur yazar değil	4	245.00	5	3.271	.658
	Okur-yazar	10	360.10			
	İlkokul	96	307.05			
	Ortaokul	113	306.46			
	Lise	205	314.51			
	Üniversite ve üstü	207	332.21			
Kendini Geliştirici Mizah	Okur yazar değil	4	182.50	5	6.531	.258
	Okur-yazar	10	315.85			
	İlkokul	96	288.83			
	Ortaokul	113	329.42			
	Lise	205	313.22			
	Üniversite ve üstü	207	332.74			
Saldırgan Mizah	Okur yazar değil	4	403.63	5	4.840	.436
	Okur-yazar	10	352.40			
	İlkokul	96	288.14			
	Ortaokul	113	312.91			
	Lise	205	330.65			
	Üniversite ve üstü	207	318.78			
Kendini Yıkıcı Mizah	Okur yazar değil	4	482.88	5	4.207	.520
	Okur-yazar	10	273.80			
	İlkokul	96	325.31			
	Ortaokul	113	310.38			
	Lise	205	319.73			
	Üniversite ve üstü	207	316.00			

*p<0.05

Tablo 16'da görüldüğü gibi örnekleme oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları ve alt boyutlarından aldıkları puanların baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$). Yani babaların eğitim durumunun öğrencilerin mizah tarzları üzerinde etkisi yoktur. Bu yönde davranış gelişimine etkisi olmamıştır.

Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri demografik özelliklerden kültürlenme çevresi değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?" sorusuna yönelik öğrencilerin kültürlenme çevresi değişkenine göre Mizah Tarzları Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 17'de gösterilmektedir.

Tablo 17

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Kültürlenme Çevresi Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları

	Kültürlenme Çevresi	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	P*
Katılımcı Mizah	Büyükşehir	60	371.98	4	8.837	.065
	Şehir	369	314.30			
	İlçe	115	325.30			
	Kasaba	27	316.15			
	Köy	64	276.38			
Kendini Geliştirici Mizah	Büyükşehir	60	346.23	4	9.411	.052
	Şehir	369	320.53			
	İlçe	115	330.90			
	Kasaba	27	312.83			
	Köy	64	255.95			
Saldırgan Mizah	Büyükşehir	60	337.30	4	6.189	.185
	Şehir	369	306.96			
	İlçe	115	314.97			
	Kasaba	27	329.59			
	Köy	64	364.10			
Kendini Yıkıcı Mizah	Büyükşehir	60	312.69	4	3.715	.446
	Şehir	369	310.73			
	İlçe	115	336.75			
	Kasaba	27	289.30			
	Köy	64	343.31			

*p<0.05

Tablo 17'de görüldüğü gibi örnekleme oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları ve alt boyutlarından aldıkları puanların kültürlenme çevresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Kruskal Wallis-H sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).Sonuç olarak kültürlenme çevresinin öğrencilerin mizah tarzlarına etkisi yoktur.

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

“Ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah düzeyleri günlük sosyal medya aktivite süresine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yönelik öğrencilerin sosyal medya aktivite süresi değişkenine göre Mizah Tarzları Ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18

Ortaöğretim Öğrencilerinin Mizah Tarzları Ölçeğine İlişkin Verilerin Günlük Sosyal Medya Aktivite Süresi Değişkenine Göre Kruskal Wallis -H Testi Sonuçları

	Sosyal Medyada Geçirilen Süre	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	p*	İkili Farklılıklar Bonferroni
Katılımcı Mizah	1 saatten az	94	273.26	3	9.254	.026*	1saatten az/ 4-6 saat
	1-3 saat	354	322.25				
	4-6 saat	151	342.38				
	6-8 saat	36	290.78				
Kendini Geliştirici Mizah	1 saatten az	94	288.81	3	5.631	.131	
	1-3 saat	354	329.25				
	4-6 saat	151	319.85				
	6-8 saat	36	275.86				
Saldırgan Mizah	1 saatten az	94	286.80	3	20.471	.001*	1 saatten az/ 6-8 saat 4-6 saat/6-8 saat 1-3 saat/6-8 saat
	1-3 saat	354	315.09				
	4-6 saat	151	313.70				
	6-8 saat	36	446.10				
Kendini Yıkıcı Mizah	1 saatten az	94	305.03	3	.880	.830	
	1-3 saat	354	322.30				
	4-6 saat	151	313.45				
	6-8 saat	36	328.71				

*p<0.05

Tablo 18’e göre öğrencilerin MTÖ Kendini Geliştirici Mizah alt boyutundan günlük sosyal medya aktivite süresine göre aldıkları puanlar ile Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutunda günlük sosyal medya aktivite süresine göre gözlenen farklılığın anlamlı olmadığı görülmektedir (p>0.05). Kendini Geliştirici Mizah ve Kendini Yıkıcı Mizah alt boyutlarında günlük sosyal medya aktivite süresi bakımından anlamlı farklılığa ulaşılmamıştır.

MTÖ Katılımcı Mizah ve Saldırgan Mizah alt boyutlarında günlük medya aktivite süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılığa ulaşılmıştır ($X^2= 9.254$, $X^2=20.471$, $p<0.05$). Kruskal-Wallis H ve çözümleme sonucunda gruplar arasında beliren anlamlı farkın kaynağını belirlemek amacıyla da posthoc test istatistiklerinden Bonferroni testi kullanılmıştır. Bu araştırmada sınıf değişkenindeki grup sayısı altı olduğu için Bonferroni düzeltmesi ile anlamlılık düzeyi $0.05/6 = 0,0083$ olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla Kruskal-Wallis H analizi sonrası günlük sosyal medya aktivite süreleri arasındaki farkın test edilmesi için kullanılan Mann Whitney U testi için anlamlılık düzeyi $p=0.0083$ olarak alınmıştır. Anlamlı farklılıkların hangi zaman dilimleri arasında olduğunu betimlemek için yapılan Mann Whitney U ve Bonferroni düzeltmesi ile ulaşılan sonuçlar Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19

Ortaöğretim Öğrencilerinin Katılımcı Mizah Alt Boyutlarına İlişkin Verilerin Sosyal Medya Aktivite Süresine Göre Mann Whitney U Sonuçları

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p**
Katılımcı Mizah	1saatten az	94	106.93	10051.50	5586.500	.025*
	4-6 saat	151	133.00	20083.50		
	Toplam	245				
Saldırgan Mizah	1saatten az	94	57.03	5361.00	896.000	.001*
	6-8 saat	36	87.61	3154.00		
	Toplam	130				
	1-3 saat	354	188.06	66575.00	3740.00	.001*
	6-8 saat	36	268.61	9670.00		
	Toplam	390				
	4-6 saat	151	86.16	13010.50	1534.50	.001*
	6-8 saat	36	126.88	4567.50		
	Toplam	187				

* Post Hoc Analizler için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır: $p<0.0083$

** $p<0.0083$

Öğrencilerin Mizah Tarzları katılımcı mizah alt boyutunda günlük sosyal medya aktivite süresi değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında

sosyal medyada günde 1 saatten az zaman geçirenlerin sıra ortalaması (S.O. =106.93) sosyal medyada günde 4-6 saat arası zaman geçirenlerin (S.O.= 133.00) sıra ortalamasından düşük olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir (U=5586.500;p<0.0083).Sosyal medyada gün içerisinde 4-6 saat geçiren öğrencilerin katılımcı mizah anlayışının günde 1 saatten az zaman geçiren öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Mizah Tarzları saldırgan mizah alt boyutunda sosyal medya aktivite süresi değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında sosyal medyada günde 1 saatten az zaman geçiren öğrencilerin sıra ortalaması (S.O. =57.03) sosyal medyada günde 6-8 saat arası zaman geçirenlerin (S.O.= 87.61) sıra ortalamasından düşük olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir (U=896.000; p<0.0083).Sosyal medyada gün içerisinde 6-8 saat geçiren öğrencilerin saldırgan mizah anlayışının günde 1 saatten az zaman geçiren öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Mizah Tarzları saldırgan mizah alt boyutunda günlük sosyal medya aktivite süresi değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında sosyal medyada günde 1 -3 saat zaman geçiren öğrencilerin sıra ortalaması (S.O. =188.06) sosyal medyada günde 6-8 saat arası zaman geçiren öğrencilerin (S.O.= 268.61) sıra ortalamasından düşük olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir (U=3740.00; p<0.0083).Sosyal medyada günde 6-8 saat geçiren öğrencilerin saldırgan mizah anlayışının günde 1-3 saat geçiren öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Mizah Tarzları saldırgan mizah alt boyutunda günlük sosyal medya aktivite süresi değişkenine göre aldıkları puanlar Mann- Whitney U testi sonuçlarına göre bakıldığında sosyal medyada günde 4 -6 saat zaman geçiren öğrencilerin sıra ortalaması (S.O.

=86.16) sosyal medyada günde 6-8 saat arası zaman geçiren öğrencilerin (S.O.= 126.88) sıra ortalamasından düşük olduğu, sıra ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir (U=1534.50; $p<0.0083$). Sosyal medyada günde 6-8 saat geçiren öğrencilerin saldırgan mizah anlayışının günde 4-6 saat geçiren öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde, elde edilen bulgularla ilgili olarak tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Tartışma

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının incelendiği bu araştırmada alt boyutları incelendiğinde katılımcı mizahın ve kendini geliştirici mizahın yüksek seviyede, saldırgan ve kendini yıkıcı mizahın düşük seviyede olduğu söylenebilir. Katılımcı ve kendini geliştirici mizah sağlıklı (olumlu) olan alt boyutlar, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah ise sağlıksız (olumsuz) olan boyutlardır. Katılımcı ve kendini geliştirici mizah tarzına sahip bireyler dışadönük, gelişime açık, sosyal, yenilikleri takip eden, daha olumlu duygular yaşama eğiliminde olan kişilerdir. Saldırgan mizah tarzına sahip kişilerin saldırgan ve öfkeli oldukları daha çok gözlenmektedir. Kendini yıkıcı mizah tarzına sahip bireylerin sorunların altında yatan gerçek nedenleri saklamak için mizahı kullanan kişiler oldukları göze çarpmaktadır.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili yapılan incelemede alt boyutlarından katılımcı mizahta cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Kendini geliştirici, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarında ise kız öğrencilere göre erkek öğrencilerin mizah tarzı düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Mizah tarzlarının dört boyutundan olumlu birinde cinsiyetler açısından anlamlı farklılık görülmemiş, biri olumlu ikisi olumsuz alt boyutunda ise erkeklerin farklılık gösterdiği görülmüştür. Alan yazında mizah tarzlarının cinsiyet değişkenine göre değişimini konu eden çalışmalarda cinsiyetin mizah tarzları puanları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı (Aslan, 2006; Tümkaya, 2006; Akyol, 2011; Kağan ve Atalay, 2018) belirtilmiştir. Ancak bu çalışmada olduğu gibi alan yazında cinsiyetler arasında anlamlı farklılık gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Saldırgan ve kendine yıkıcı mizah tarzlarının erkekler tarafından kızlara göre daha fazla kullanıldığı (Yerlikaya, 2009) bulunmuştur. Ay (2011)

yaptığı çalışmada kendini geliştirici mizahın erkekler tarafından daha çok kullanıldığını bulmuştur. Campbell, Martin ve Ward (2008) tarafından yapılan bu çalışmada katılımcı ve saldırgan mizah tarzı ile ilişki memnuniyeti arasındaki ilişki incelenmiştir. Cinsiyet değişkene göre bakıldığında her iki cinsiyetin de saldırgan mizahı eşit derecede kullandıkları bulunmuştur. Katılımcı mizah alt boyutunu erkekler kadınlara göre daha sık kullanmaktadırlar. Yapılan bu çalışmaların farklı sonuçlar ortaya koyması cinsiyet değişkeninin mizah tarzları konusunda farklılık oluşturmada ayırt edici olmadığını göstermektedir denilebilir.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının sınıf değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili yapılan irdelemede alt boyutlarından katılımcı mizahta ve saldırgan mizahta sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. 11. sınıf öğrencilerinin katılımcı mizah anlayışının 9. sınıf öğrencilerinin katılımcı mizah anlayışından daha fazla olduğu görülmüştür. 12. sınıf öğrencilerinin saldırgan mizah anlayışının 10. sınıf öğrencilerinin saldırgan mizah anlayışından daha yüksek olduğu görülmüştür. Mizah Tarzları ölçeğinin diğer alt boyutlarda sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılığa ulaşılmamıştır. Alan yazın incelendiğinde Akyol (2011) yaptığı çalışmada sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa ulaşmamıştır.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının anne eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili irdelemede ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu durum Akaydın (2015) ve Didin'in (2016), annelerin mizah tarzı düzeylerinin; katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah boyutlarında annenin öğrenim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuyla paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının baba eğitim durumu değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili irdelemede ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Oysaki Bayraktaroğlu (2016), yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin katılımcı

mizah ve kendini geliştirici mizah alt boyut puanları bakımından baba öğrenim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulmuştur. Didin (2016) bu çalışmanın sonuçlarına paralel sonuçlara ulaşmış, babaların mizah tarzı düzeylerinin; katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yıkıcı mizah boyutlarında babanın öğrenim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığını saptamıştır.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzlarının kültürlenme çevresi (büyükşehir, şehir, ilçe, kasaba, köy) değişkenine göre farklılık gösterip göstermediği ile ilgili yapılan analizde ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sayar (2012)'de yapılan bu çalışmaya benzer bir sonuç bulup öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yeri ile mizah tarzları arasında anlamlı farklılık saptamamıştır. Çetin (2017) yaptığı çalışmada ise kültürlenme çevresi değişkeni çerçevesinde MTÖ katılımcı mizah alt boyutunda anlamlı bir farklılığa ulaşmıştır. Hayatının büyük bir kısmını ilçe ve büyükşehirde geçiren öğrencilerin katılımcı mizah anlayışının şehirde geçirenlerden daha yüksek olduğunu saptamıştır. Sümer (2018)'in yaptığı çalışmada da benzer bir sonuç çıkmıştır. Yaşamının çoğunu büyükşehirde geçiren öğrencilerin katılımcı mizah alt boyutunda anlamlı farklılık bulmuştur.

Sosyal medya günlük aktivite süresi değişkenine göre mizah tarzlarının değişikliği ile ilgili yapılan değerlendirmede katılımcı mizah ve saldırgan mizah türlerinin puanlarının sosyal medyada günlük geçirilen süre ile anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür. Yani sosyal medyada geçirilen süre arttıkça mizah tarzlarında alınan puanların daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Sosyal medya çok farklı mizah anlayışlarının hızla benimsenerek yayılmasına zemin oluşturmaktadır. Bu yüzden mizah tarzlarının farklılaşmasında sosyal medyanın etkisinin büyük olduğu söylenebilir.

Sonuç

Çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları cinsiyet, sınıf, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kültürlenme çevresi, sosyal medyada günlük geçirdiği zaman değişkenleri açısından incelenmiştir. Bu kapsamda ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları alt boyutları olan katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah, kendini yıkıcı mizah düzeyleri araştırılmıştır. Mizah Tarzları Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılarak belirlenen değişkenlere yönelik veriler elde edilip analizler yapılmıştır.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlara bakıldığında ortaöğretim öğrencilerinin katılımcı mizah puanlarının ve kendini geliştirici mizah puanlarının yüksek seviyede; saldırgan ve kendini yıkıcı mizah puanlarının düşük seviyede olduğu görülmektedir. Olumlu bir mizah tarzı olan katılımcı mizahı öğrencilerin çevresindekileri eğlendirmek, sosyal çevrelerini genişletmek, kabul görmek için kullandıkları söylenebilir. Diğer bir olumlu mizah tarzı olan kendini geliştirici mizah tarzında bireyler grup ilişkilerinden ziyade kendi iç dünyalarına yönelmişlerdir. Uyumsuz ve sağlıksız olarak görülen saldırgan mizahta kişiler karşı tarafı düşünmeden alay edici davranışlar sergilemektedirler. Kendini yıkıcı mizahta bireyler mizah ögesi olarak kendilerini görür, kendi ile alay ederek çevresindekileri eğlendirmeyi amaç edinmişlerdir. Böylece sevildiklerini ve kabul gördüklerini düşünürler.

Cinsiyet değişkeninde katılımcı mizah alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamış, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah, kendini yıkıcı mizah alt boyutlarında erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Sınıf değişkenine göre incelendiğinde katılımcı mizah ve saldırgan mizah alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, kültürlenme çevresi değişkenlerine göre analizler yapıldığında anlamlı bir farklılığa ulaşılmamıştır.

Sosyal medyada geçirilen günlük süre arttıkça katılımcı mizah ve saldırgan mizah alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik olarak bazı öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılara yönelik öneriler. Bu çalışma Çanakkale Merkez İlçe Ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bilimsel genellemelere varabilmek için konu Çanakkale iline yayılabileceği gibi başka illerde de çalışma yapılabilir.

Bu araştırma örneklemini 13-18 yaş arası lisede öğrenim görmekte olan ergenlerle sınırlıdır. Öğrencilerin mizah tarzları, öğrenme ortamı ve öğretmen etkileşiminin farklı eğitim kademelerindeki öğrenciler üzerinden irdelenmesiyle eğiti ilgili kapsamlı bilgi sahibi olunmasına katkı sağlayabilir.

Mizah tarzı üzerine yapılan bu çalışmada cinsiyet, sınıf seviyesi, kültürlenme çevresi, anne ve baba eğitim durumu, sosyal medyada günlük geçirilen zaman değişkenleri üzerinden mizah tarzı irdelenmiştir. En dikkat çekici sonuç cinsiyetler arası anlamlı farklılık, kendini geliştirici, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah alt boyutlarında görülmüştür. Konu toplumsal cinsiyet bağlamında derinlemesine araştırılmaya muhtaçtır. Yani toplumsal cinsiyet çalışmalar eşliğinde mizah tarzları irdelenebilir.

Uygulayıcılara yönelik öneriler. Mizahın ayrıntıda olumlu ve olumsuz türlerinin olduğu veya sosyal ilişkilerde yapıcı olabileceği gibi yıkıcı sonuçlar da doğurabileceğini fark ettirmek adına öğrencilere eğitim verilebilir.

Kaynakça

- Akaydın, D. (2015). *6 yaş grubu çocukların duygusal zekâları ile annelerinin mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Akın, A. ve Bilgin, O. (2015). Çocuklar için çok boyutlu mizah anlayışı ölçeğinin Türkçe formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (37), 684- 688.
- Aktepe, R. (2019). *Lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeyleri ve mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Akün, D. (1997). *9-11 Yaş çocuklarda mizah duygusunun gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Akyol, Ü. (2011). *Ergenlerde iletişim becerilerinin yordayıcı olarak özduyarlık ve mizah tarzları*. Yüksek lisans tezi. Muğla Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Muğla.
- Aslan, H. (2006). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri ve cinsiyetlerine göre mizah tarzlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Ay, Ö. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin mizah tarzları ve yaratıcılık düzeylerinin yaşam doyum düzeylerini açıklayıcı rolü*. Yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.
- Aydın, G. (1993). Olumlu kişilik özelliklerinin sağlık sorunlarının sıklığını yordamadaki rolü. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 1 (4), 313–325.
- Aydın, İ. S. (2006). *Türkçe derslerinde mizah kullanımının öğrenci tutum ve başarısına etkisi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

- Aytaç, A. (2011). Lâmi“î Çelebi Dîvânı“nın müteferrikât bölümünde bulunan hiciv manzumeleri. *Turkish Studies- International Periodical For Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 6(2), 75-86.
- Bacanlı, H., İlhan, T. ve Cihan-Güngör, H. (2012). İlişkisel mizah envanterinin Türkçe’ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 11-23.
- Bailey, K. (1994). *Methods of social research*. (4th edition). New York: The Free Press.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem.
- Baş, Z. (2019). *Ergenlerin sahip olduğu değerler, öz anlayış ve mizah tarzları arasındaki yordayıcı ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Sabahattin Zaim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Bayhan, V. (2014). Milenyum veya (Y) kuşağı gençliğinin sosyolojik bağlamı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 3, 8-25.
- Bayraktaroğlu, E. (2016). *Lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri ile mizah tarzları ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (19.baskı). Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (23.baskı). Ankara: Pegem.
- Campbell, L., Martin, R. A. and Ward, J. R. (2008). An observational study of humor use while resolving conflict in dating couples. *Personal Relationships*, 15, pp. 41-55.
- Cengizhan, C. (2005). Öğrencilerin bilgisayar ve internet kullanımında yeni bir boyut: “İnternet bağımlılığı”. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 22, Sayfa: 83-98
- Cochran, W. (1962). *Sampling techniques*. (Second Edition). New York: John Wiley Sons Inc.

- Coşkun, B. (2013). Adalet Ağaoğlu'nun hikayelerinde bir eleştiri vasıtası olarak ironi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2013, 145-170.
- Çelikten M. ve Teker, N. (2018). Eğitim yöneticilerinin ait oldukları mizah tarzları ile iş doyumları arasındaki ilişki. Y. Çelikten (Ed.), *Eğitim, Örgüt ve Liderlik* (11-50). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çetin, C. ve Karalar, S. (2016). X, Y ve Z kuşağı öğrencilerin çok yönlü ve sınırsız kariyer algıları üzerine bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 157-197.
- Çetin, S. (2017). *Ergenlerin mizah tarzları ve öz-anlayış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Arel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lugat*. Ankara: Aydın.
- Dewey, John (1894). The theory of emotion. *Psychological Review* 1,553-569.
- Didin E. (2016). *Sanat eğitimi alan ve almayan ergenlerin mizah tarzlarının ve kişilerarası problem çözme becerilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Dinç, M. (2015). Teknoloji bağımlılığı ve gençlik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Aralık 3(3),31-65.
- Dumanlı, Ş. (2018). *Turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Eastman M. (1972). *The sense of humor*. New York: Octagon Books.
- Erdoğan, B. A. (2018). *Okul psikolojik danışmanlarının (rehber öğretmenlerin) kullandıkları mizah tarzlarına göre duygu yönetimi becerilerinin ve psikolojik iyi oluşlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.

- Ergin, D. (2013). Ölçeklerde geçerlilik ve güvenilirlik. *Marmara University Atatürk Education Faculty Journal of Educational Sciences*,7 (7), 125-148.
- Erickson, S. J. and Feldstein, S. W. (2007). Adolescent humor and its relationship to coping, defense strategies. *Psychological Distress And Well-Being, Child Psychiatry and Human Development*, 37, 3, pp.255-271.
- Erkek, F. (2017). Kahkaha toplumdan yana: Henri Bergson'un gülme yorumu. *Dört Öge*, (11) 1-16.
- Ford, T.E., Lappi, S.K. ve Holden, C.J. (2016). Personality, humor styles and happiness: Happy people have positive humor styles. *Europe's Journal of Psychology*,12(3),320.
- Gürgen, A. (2007). *Plautus'un komedilerinde kadın karakterler üzerine bir inceleme*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Güvemli, Z. (1949). *Türk mizah edebiyatı antolojisi*. İstanbul: Varlık.
- Güvenç, A. Ö. (2014). İnternet folkloru üzerine önerilen bir terim: e-folklor. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (2): 31-46.
- Güvenç, A. Ö. (2016). *Anlatıdan görsele elektronik mizah*. Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu, Rize.
- Kağan, M. ve Atalay, M. (2018). Lise öğrencilerinin mizah kullanım durumları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, Vol:5 Issue:29.
- Kalaycı, Ş. (Ed.) (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (5. baskı.). Ankara: Asil.
- Kar, İ. N. (2004). *Mizah ve karikatür ikilisi... Mizahın veliahtı karikatür...* 10. Uluslararası Karikatür Festivali. Ankara.

- Karaaliolu, S. K. (1969). *Ansiklopedik edebiyat sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi Yayınları.
- Karahisar, T. (2015). Basılı mizahtan paylaşılan mizaha doğru dönüşüm: İnternette mizah. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, Volume 5, issue 1*.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karataş, P. ve Sarıkaya-Karabudak, S. (2019). Okul çocukları için çok boyutlu mizah duygusu ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması (ÇBMDÖ). *Hemşirelik Bilimi Dergisi*. 2(1), 11-16.
- Kartal, M. (2014). *Bilimsel araştırmalarda hipotez testleri: parametrik ve nonparametrik teknikler*. Ankara: Nobel.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Keith-Spiegel, P. (1972). *Early conceptions of humor: varieties and issues*. J. H. Goldstein ve E. P. McGhee (Ed.), *The Psychology of Humor*. London: Academic Press.
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın alfa güvenilirlik katsayısı. *Journal of Mood Disorders (JMOOD)* 2016;6(1):47-8.
- Kılınç, A. (2008). *Öğretimde mizahı kavramaya dayalı bir materyal geliştirme çalışması: bilim karikatürleri*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (17), 231-238.
- Kuiper, N. A., Martin, R. A. ve Olinger, L. J. (1993). Coping humor, stress, and cognitive appraisals. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 25, 81-96.
- Kuiper, N.A., Martin R. A., ve Dance, K. A. (1992). Sense of humor and enhanced quality of life. *Personality and individual differences*, 13, 1273-1283.
- Markey, P. M., Suzuki, T., & Marino, D. P. (2014). The interpersonal meaning of humor styles. *Humor: International Journal of Humor Research*, 27(1), 47-64.

- Martin, R. A. ve Lefcourt, H. M. (1983). Sense of humor as a moderator of the relation between stressors and moods. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45,1313-134.
- Martin, R. A., Puhlik-Doris P., Larsen G., Gray J., ve Weir K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological Well-Being: Development of the humor styles questionnaire. *Journal of Research in Personality*, (37), 48-75.
- Martin, R.A (2007). *The psychology of humor an integrative approach*. Burlington MA: Elsevier Academic Press.
- McGhee, P. E. (2002). *Understanding and promoting the development of children's humor*. Dubuque: Kendall/Hunt.
- Metin, S. Ve Kızıldağ, D. (2017). Kuşakların kariyer beklentilerinin farklılaşması: Otomotiv sektöründe bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (40), 340-363
- Morreal, J. (1997). *Gülmeyi ciddiye almak*. (Çev. Kubilay Aysevener, Şenay Soyer). İstanbul: İris Yayınları.
- Nesin A. (1973). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı*. İstanbul: Akbaba Yayınevi.
- Oktuğ, Z., Turgut, T., ve Ünal, Z. (2018). İşyerinde mizah yoluyla başa çıkma ölçeği: Türkçe'ye uyarlanması, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(26), 782-797.
- Oral, G. (2004). Ergenlikte mizah ölçeği. *Eğitim ve Bilim*, 29(133), 20-27.
- Oral, T. (1998). *Yaza çize*. İstanbul: Reis Yayıncılık.
- Öngören, F. (1973). *50 Yılın Türk mizah ve karikatürü*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Öngören, F. (1983). *Cumhuriyet dönemi Türk mizahı ve hicvi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Öz, F. ve Hiçdurmaz, D. (2010). Stresle baş etmede önemli bir yol: Mizahın kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*,2010;88-83.
- Özcan, Ö. (2002). *Türk edebiyatında hiciv ve mizah*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.

- Öztürk, S. (2016). *15-18 yaş grubu öğrencilerinin mizah tarzlarının ve sosyal karşılaştırma düzeylerinin, yaşam doyumlarına ve kaygı düzeylerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Özünü, Ü. (1999). *Gülmecenin dilleri*, Ankara: Doruk Yayınevi.
- Parlatır İ., Zülfükar H., Gözaydın N. (1994), *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Platon, (1997). *Philebos*. (Çev.Sabri Esat Siyavuşgil). İstanbul: MEB
- Ripoll, R.M., Casodo, I.Q., (2010). Laughter and positive therapies: modern approach and practical use in medicine. *Revistade Psiquiatriay Salud Mental (English Edition)*,3(1), 27-34
- RTÜK, (2019). *Çocukların yeni medya kullanım alışkanlıkları ve siber zorbalık*. Erişim <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-kamuoyu-arastirmalari/3890/8181/cocuklarin-yeni-medya-kullanim-aliskanliklari-ve-siber-zorbalik-arastirmasi.html> adresinden 25 Mayıs 2020 tarihinde erişilmiştir.
- Ruch, W. ve Kohler, G. (1998). *A temperament approach to humor*. (Ed.: Ruch, W.). The Sense of Humor: Explorations of a Personality Characteristic. (pp. 203– 228), Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- Ruch, W (1998). *The sense of humor: Explorations of a personality characteristic*. Mouton, de Gruyter Berlin/New York.
- Saltuk S. (2006). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Sanders, B. (2001). *Kahkahanın zaferi: Yıkıcı tarih olarak gülme* (Çev.K. Atakay) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Sarioğlu, G. (2013). *Baki, Nef'i ve Nedim divanlarında ironi*. Yüksek lisans tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Sarioğlu, E.ve Özgen E. (2018). Z kuşaağının sosyal medya kullanım alışkanlıkları üzerine bir alışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 60.
- Satıcı, B. (2014). *Psikolojik danışman adaylarının psikolojik danışma öz yeterlik algılarının mizah tarzları ve süpervizyon yaşantıları açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Savaş, S. (2014). İlköğretim 7. sınıf Türkçe derslerinde mizah kullanımının derse yönelik öğrenci tutumuna etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1), 73-88.
- Sayar, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi. Eğitim Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Soyaldın, Z. S. (2007). *Ortaöğretim öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.
- Sümer, M. (2008). *Okulöncesi öğrencilerinin stresle başa çıkma stilleri ve bazı değişkenlere göre mizah tarzlarının karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- şenyapılı, Ö. (1995). *Karikatür ve iletişim*. İstanbul: Karikatür Vakfı Yayınları.
- şekercioğlu, G. ve Güzeller, C. O. (2012). Ergenler için benlik algısı profilinin faktör yapısının yeniden değerlendirilmesi. *Biliğ Dergisi*, 60, 215-236.
- TUİK. (2019). *Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması istatistikleri*. Erişim http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 adresinden 25 Mayıs 2020 tarihinde erişilmiştir.
- Tuğlacı, P. (1980). *Okyanus ansiklopedik sözlük*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tuncer, N. (2001). İnternet: Çocuklar ve yasalar. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*. 15(4):427-35.

- Tümkiye, S. (2006). Öğretim elemanlarının mizah tarzları ve mizahı yordayıcı değişkenler. *Eurasian Journal of Educational Research*, 23, 200-208.
- Türkmen, F. ve Fedakar, P. (2009). Türk halk tiyatrosunda hareket komiğine bağlı mizahi unsurlar. *Millî Folklor*, 2009, Yıl 21, Sayı 82.
- Uğur, İ. (2007). *Televizyon reklamlarında mizahın kullanımı*. Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Usta, Ç. (2009). Mizah dilinin gizemi. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Ünveren, D. (2020). “Türkçe öğretiminde mizah: Ders kitapları örneği”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 67, (Ocak-January 2020),715-735.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah kavramı ve sanattaki yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), ss.1-41.
- Yegen, C. (2015). Online bir mizah platformu olarak püfterem internet sitesi ve yalan haber servisi ajans news üzerinden haber, gerçeklik ve mizah ilişkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 2015 Volume 5 Issue 4.
- Yerlikaya, E.E. (2003). *Mizah tarzları ölçeğinin (The Humor Styles Questionnaire) uyarlama çalışması*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Yerlikaya, N. (2007). *Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Yerlikaya, E.E. (2009). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile algılanan stres, kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Yıldız, D. ve Uzunsakal, E. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Sosyal Bilimler Dergisi*,2018, Sayı:1.

Yücebaş, H. (2004). *Türk mizahçıları: nüktedanlar ve şairler*. İstanbul: L&M Yayınları.

Yüksekbilgili, Z. (2015). Türkiye 'de Y kuşağının yaş aralığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (53), 259-267.

[http:// www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr) adresinden 27 Aralık 2019 tarihinde erişilmiştir.

Ekler

EK A Mizah Tarzları Ölçeği

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam.							
2. Moralim bozuk olduğunda genellikle kendimi mizahla neşelendirebilirim.							
3. Birisi hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim.							
4. İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum.							
5. İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekir - doğuştan esprili bir insan gibiyimdir.							
6. Tek başıma bile olsam çoğunlukla yaşamın gariplikleriyle eğlenirim.							
7. İnsanlar asla benim mizah anlayışım yüzünden gücenmez ya da incinmezler.							
8. Kendimi yermem ailemi ya da arkadaşlarımı güldürüyorsa eğer, çoğunlukla bu işi kendimden geçerek yaparım.							
9. Başımdan geçen komik şeyleri anlatarak insanları pek güldürmem.							
10. Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım.							
11. Espri yaparken ya da komik bir şey söylerken genellikle karşımdakilerin bunu nasıl kaldıracağını pek önemsemem.							
12. Çoğunlukla kendi güçsüzlüklerim, gaflarım ya da hatalarımla ilgili gülünç şeylerden söz ederek, insanların beni daha çok sevmesini ya da kabul etmesini sağlamaya çalışırım							
13. Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim.							
14. Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler.							
15. İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ya da aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam.							
16. Çoğunlukla kendi kendimi kötüleyen ya da alaya alan espriler yapmam.							
17. Genellikle fıkra anlatmaktan ve insanları eğlendirmekten hoşlanmam.							
18. Tek başıyaysam ve mutsuzsam, kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım.							
19. Bazen öyle komik şeyler gelir ki aklıma bunlar insanları incitebilecek, yakışık almaz şeyler olsa bile, kendimi tutamam söylerim.							

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Kararsızım	Biraz katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
20. Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştiririm.							
21. İnsanları güldürmekten hoşlanırım.							
22. Kederli ya da üzgünsem genellikle mizahi bakış açımı kaybederim.							
23. Bütün arkadaşlarım bunu yapıyor olsa bile, bir başkasıyla alay edip ona gülerlerken asla onlara eşlik etmem.							
24. Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum.							
25. Arkadaşlarımla çok sık şakalaşmam.							
26. Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur.							
27. Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim.							
28. Sorunlarım varsa ya da üzgünsem, çoğunlukla gerçek duygularımı, en yakın arkadaşlarım bile anlamasın diye, espriler yaparak gizlerim.							
29. Başkalarıyla birlikteyken genellikle aklıma söyleyecek esprili şeyler gelmez.							
30. Neşelenmek için başkalarıyla birlikte olmam gerekmez, genellikle tek başımayken bile gülecek şeyler bulabilirim.							
31. Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam.							
32. Başkalarının bana gülmesine izin vermek; benim, ailemi ve arkadaşlarımı neşelendirme tarzımdır.							

Ek B Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Formdaki soruların doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Vereceğiniz yanıtlar sadece araştırma için kullanılacak ve tamamen gizli tutulacaktır. Sorulara içten ve samimi yanıtlar vermeniz araştırmanın sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Bu yüzden soruları dikkatle okuyup boş bırakmamanızı rica eder, zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz K () E ()

2. Sınıfınız 9() 10 () 11 () 12 ()

3. Hayatınızın en uzun süresini geçirdiğiniz yerleşim birimi aşağıdakilerden hangisidir?

Büyükşehir (Metropol) () Şehir () İlçe () Kasaba () Köy ()

4. Anne ve babanızın eğitim düzeyi için doğru olan seçeneği işaretleyiniz:

	Anne	Baba
1. Okuryazar değil	()	()
2. Okur- yazar	()	()
3. İlkokul	()	()
4. Ortaokul	()	()
5. Lise	()	()
6. Üniversite ve üstü	()	()

5. Siz dahil kaç kardeşsiniz?

() Tek kardeş

() 2-3 kardeş

() 4 ve daha fazla kardeş

6. TV’de en çok izlediğiniz program türü hangisidir? (Üç tanesini işaretleyiniz.)

() Dizi filmler

- () Yarışma programları
- () Haberler
- () Açık oturum tartışmaları
- () Şiddet içeren filmler
- () Korku filmleri
- () Kahramanlık filmleri
- () Türk filmleri
- () Yabancı filmler
- () İzdivaç programları
- () Diğer (Yazınız).....

7.Sosyal medyada en çok hangi siteyi kullanıyorsunuz? 3 tanesini yazınız.

8. Sosyal medyada günde ortalama ne kadar vakit geçiriyorsunuz?

1 saatten az () 1-3 saat () 4- 6 saat () 6 – 8 saat ()

9. Sosyal medyada gülmeceyi (caps, fıkra, espri, karikatür) hangi sıklıkla okur veya izlersiniz?

Hiç () Nadiren () Ara sıra () Sık sık () Her zaman ()

10-Sizi en çok ne güldürür?

Skeç () Film- Dizi () Fıkra () Kısa Video () Caps ()

Karikatür () Diğer (.....)

11. Sosyal medyada gülmeceyi (caps, fıkra, espri , karikatür) hangi sıklıkla paylaşırsınız?

Hiç () Nadiren () Ara sıra () Sık sık () Her zaman ()

12.Bilgisayarda oyun oynar mısınız? Cevabınız evet ise oyunun adı

13. Spor yapar mısınız? Cevabınız evet ise sporun adı.....